

ATEITIS

BIRŽELIS—JUNE 1987

VOL. LXXVII NO. 3

ANTANAS MACEINA
1908-1987

ATEITIS²

KATALIKIŠKOS-LIETUVIŠKOS
ORIENTACIJOS ŽURNALAS

BIRŽELIS—JUNE 1987

VOL. LXXVII NO. 3

A.A Prof. Antanas Maceina	1
Nekrologai	2
Jis savo tremtį įprasmino	4
J. Vidzgiris	
Apie prof. Antano Maceinos filosofiją	6
K.G.	
Eilėraščiai: Pasaka, Valsas, Upės sonetas, Paukščių sonetas, Burė, Žalčių Karalienė Raitelis, Nekropolis	8
Antanas Jasmantas	
Prof. A. Maceina prisimintas Vokietijoje	12
Vyk. A. Deksnys, V. Natkevičius, J. Polikaitis	
Prof. A. Maceina prisimintas ir Chicagoje	16
Juozas Baužys	
Mirtis Antano Maceinos raštuose	18
Kajetonas J. Čeginskas	
Prof. A. Maceina iš arti ir toli	25
Vincas Natkevičius	

Šio numerio redaktorius: **Kazys Bradūnas**

ADMINISTRATORIUS: Juozas Polikaitis, 7235 South
Sacramento Ave., Chicago, IL 60629, USA. Tel.: (312)
434-2243.

Spaudos darbus atlieka Draugo spaustuvė Chicagoje. Leidžia
Ateitininkų Federacija. Prenumerata metams JAV ir Kanadoje
— 12.00 dol.; garbės prenumerata — 20.00 dol.,
susipažinimui 9.00 dol.; kituose kraštuose — 9.00 dol.,
išskyrus Pietų Ameriką (7.00 dol.).

ATEITIS (USPS 035-440) — a magazine published bi-
monthly, by the Lithuanian Roman Catholic Federation Ateitis,
Inc. Business address: 7235 S. Sacramento Ave., Chicago,
IL 60629 USA. Yearly subscription in the US and Canada
\$12.00. Single copy \$2.00. Second class postage paid at
Chicago, Illinois. © 1986 by the Lithuanian Roman Catholic
Federation Ateitis. All rights reserved.

A.A. Prof. Antanas Maceina

Prie prof. Antano Maceinos kapo

Palaidotas 1987 vasario 2 Brebersdorfe, Vokietijoje.

Laidotuvės velionio valia turėjo būti paprastos, todėl jose dalyvavo tik nedidelis artimųjų būrelis ir vietos kaimelio gyventojai.

Kapinaitėse prie karsto susirinkusieji sukalbėjo visą rožančių, nepaisydami žiemos šalčio. Sniego dengiami laukai akinančiai žėrėjo saulėje, kuri iš giedrios dangaus mėlynės negailėjo spindulių.

Vietos klebonas kun. Ant. Schaefer pravedė laidotuvių maldas ir apeigas.

Brebersdorfas — nedidelis Žemutinių Frankų kaimelis, apie 14 km nuo Schweinfurto miesto, stambaus pramonės centro. Šiuo metu čia gyvena apie 380 žmonių — daugiausia pramonės darbininkai bei tarnautojai.

Apylinkė kalvota. Ant vienos kalvos pašlaitės stovi Brebersdorfo bažnytelė, supama nedidelių namų. Joje trys dailūs senoviški baroko altoriai. Kiek atokiau nuo jos nedidelės gražiai prižiūrimos kapinaitės, kurių įėjimą saugo dvi apyamžės eglės. Viename kapinačių kampe, kairėje pusėje, prie gyvatvorės, atsiveria platus apylinkės vaizdas. Čia dabar ilsisi tremtinio kelionę baigęs mūsų bičiulis profesorius.

Po apeigų prie kapo duobės visi susirinko į bažnyčią, kur vietos klebonas drauge su Vak. Vokietijos lietuvių katalikų sielovados direktorium kun. Ant. Bunga aukėjo šv. mišias už velionio sielą.

Laidotuvėse dalyvavo tėvas Alfonsas Bernatonis, OFM Cap., Alina Grinienė ir filosofijos daktarai Kajetonas Čeginskas ir Kęstutis Girnius.

Brebersdorfas velionį profesorių svetingai priglaudė dar karo metais, tremtiniškosios kelionės pradžioje. Dabar jis globia jo mirtinguosius palaikus. Tai kraštas, kuriame dar labai gyvas katalikų tikėjimas.

Nekrologai

Muensterischer Anzeiger 1987 m. sausio 31 d. paskelbė tokį nekrologą:

Miunsterio Westfalijos Wilhelmo universitetas gedi savo nario, buvusio filosofijos profesoriaus, filosofijos daktaro Antano Maceinos, kuris mirė sausio 27 d.

Maceina gimė 1908 sausio 27 Bagrėnuose, Lietuvoje, ir studijavo nuo 1928 iki 1932 Kauno universitete, nuo 1932 iki 1934 Liuvene, Fribourge (Šveicarijoje) ir Strasboure filosofiją ir pedagogiką. Filosofijos daktaro laipsnį gavo Kaune 1934 ir ten pat 1945 parašė habilitacijos darbą „Pedagoginio akto fenomenologinė analizė“, 1941 paskirtas Kauno universiteto ekstraordinariu filosofijos profesorium. Pasitraukęs iš tėvynės 1944 metais, keletą metų gyveno pabėgėlių stovykloje, reiškėsi kaip „privatus mokslininkas“, studijavo teologiją Freiburge ir darbavosi Baltų tyrimo institute Bonoje. Nuo 1956 iki 1959 metų dėstė filosofiją ir Rytų Europos dvasios istoriją Freiburgo universitete. 1959 profesoriaus svečio teisėmis atvyko į Miunsterio universitetą, kur 1961 metais paskirtas mokslo patarėju ir profesorium ir ligi išėjimo pensijon 1970 metais nenuilstamai tyrinėjo ir dėstė rusų ir tarybinę filosofiją bei religijos filosofiją. Jis skatino savo studentus giliems darbams.

Maceina savo sunkią lemtį įveikė stebėtinu didingumu ir iki paskutiniųjų savaikių išsilaikė moksliskai veiklus ir dvasiškai įsipareigojęs lietuvių išeivijai. Plataus ir viešo pripažinimo sulaukė jo knyga apie Dostojevskio „Didįjį inkvizitorį“; buvo labai vertinamos jo studijos

Prof. Antano Maceinos karstas

apie Solovjovo „Pasakojimą apie Antikristą” ir apie „Sovietinę etiką ir krikščionybę”. Jų autoriaus išliekantis nuopelnas, kad Miunsterio universitete praskynė kelią iki šiandien vokiečių filosofijoje apleistai sričiai ir padėjo įrengti vienintelę tos rūšies tyrimų vietą Federalinėje Vokietijoje.

Miunsterio universitetas, filosofijos dalyko sritis ir filosofijos seminaras laikys aukštoje garbėje jo atminimą.

Miunsteris, 1987 sausio 31. (Pasirašė:) Westfalijos Wilhelmo universiteto rektorius Erichsen, Filosofijos fakulteto dekanas Kauffmann, Septintosios dalyko srities — filosofijos — dekanas Inčiarte, Filosofijos seminaro reikalų vedėjas Siep.

Velionio profesoriaus mokinių vardu atskirą nekrologą paskelbė filosofijos daktarė Gabriele Bieling. Ji rašo:

Su dėkingumu prisimename savo mokytoją profesorių filosofijos daktarą Antaną Maceiną. Jo dvasios suverenumas ir jo kritiško mąstymo nepaperkamumas mus žavėjo. Drąšinimas savarankiškai mąstyti mums atvėrė filosofijos pasaulį. Jo rūpinimasis krikščioniškosios minties sąlygomis pažadino mumyse atidumą tikėjimo ypatingumui.

Jis savo tremtį įprasmino

Kelios mintys prie šviežio prof. Antano Maceinos kapo

J. VIDZGIRIS

*Ir tu, ar jau ir tu
Su jais visais kartu:
Su nerimu, su seserim kančia,
Su rūpestingu ilgesiu — į čia,
Į mus tu kelią suradai,
Tu, mano pirmas peleninis gruode?*
A. Jasmantas

1987 m. sausio 27 d., savo 79-jo gimtadienio angoje, Miunsterio mieste, Vokietijoje, po ilgos ir sunkios ligos mirė filosofas ir rašytojas Antanas Maceina. Dar per anksti ir per sunku įvertinti, kokio dvasios milžino netekome. Per daug arti jo stovėjome, todėl jo didybės nematėme. Jo asmenį ir darbus tinkamai įvertins tik

tie, kurie, laikui bėgant, galės jį pamatyti iš deramo nuotolio, kaip akiratyje išnirusį didingo kalno siluetą.

Velionis gimė 1908 sausio 27 Bagrėnų kaime, Ašmintos valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Mokėsi Prienų Žiburio gimnazijoje, Vilkaviškio kunigų seminarijoje, Vytauto Didžiojo universitete Teologijos-filosofijos fakultete, filosofijos ir pedagogikos studijas gilino Liuvene, Fribourge, Strasboure, Briuselyje. 1934 metais apgynęs disertaciją apie tautinį auklėjimą gavo filosofijos daktaro laipsnį, 1935-tais parašė habilitacijos darbą apie ugdomąjį veikimą. 1935-40 metais buvo VDU Teologijos-filosofijos fakulteto privatdocentas, 1942-43 Filosofijos fakulteto dekanas. Dėstė filosofiją Freiburgo universitete 1956-59 ir Miunsterio universitete 1959-70, ligi išėjo pensijon.

Labai anksti pamėgo spaudą ir su ja iki mirties nesiskyrė. Dar būdamas studentas išvertė kelias vengrų jaunimo rašytojo Tihamer Totho knygas, vadovavo studentų ateitininkų meno draugijai *Šatrija*, 1939-31 redagavo žurnalą *Ateitis*, buvo populiaraus katalikų dienraščio *XX Amžius* steigėjas ir redakcijos narys. Daug rašė nepriklausomos Lietuvos ir užsienio lietuvių periodinėje spaudoje, tačiau publicistika neužgožė jo gilios filosofinės minties, kuri originaliai ir produktyviai reiškėsi gausiomis studijomis ir veikalais.

Antanas Maceina visų pirma buvo filosofas, ir tuo žodžiu galėtų būti viskas pasakyta, jei pridėsime, kad buvo iki kaulo smegenų krikščionis filosofas. Tai jaučiama visuose jo raštuose. Keletą metų kunigų seminarijoje jis ne šiaip sau praleido. Kunigu netapo ir teologu savęs nelaikė, tačiau teologijos ir Bažnyčios klausimai jį visuomet jaudino, kaitino jo augustiniskai neramią širdį, netgi vėliausiuose raštuose tiesiog viršų ėmė. Tačiau ir teologiskus klausimus jis nagrinėjo savitu filosofo žvilgsniu. Krikščionis filosofas Antanas Maceina buvo ir kituose savo raštuose, nagrinėdamas pedagogikos, sociologijos ar politikos problemas.

Juozas Girnius yra teisingai pastebėjęs, kad Maceinos kūryboj filosofijos problemos neatsiejamai lydomos su teologo žvilgsniu, savokų išraiška su poeto intuicija, teoriniai sprendimai su visuomenės reformatoriaus aistra. Maceina visą gyvenimą išlaikė gilia

Prof. Antanas Maceina knygų pasaulyje.

pagarbą savo mokytojui filosofui Stasiui Šalkauskiui, bet savo temperamentu ir filosofavimo stiliumi nuo jo labai skyrėsi. Maceinos visiškai nedomino abstrakčios sąvokos, sausi samprotavimai. Jis buvo jautrus vaizduotę uždegantiems palyginimams, konkrečioms situacijoms, iš jų kylantiems padirginimams, egzistencinei tikrovei, kurią jis norėjo perskroستی mintimi ir išreikšti užburiančiais įtaigiu žodžiu. Sistema jo nedomino, jos nekūrė, jos ir nepaliko. Skyrė daug dėmesio minties ir žodžio aiškumui bei įtaigumui, nes buvo ir poetas. Poeto nuojauta jam ypač praversdavo interpretuojant kitų veikalus (*Didysis inkvizitorius*, *Jobo drama*, *Saulės giesmė*, *Niekšybės paslaptis*).

Visuomenės ir politikos klausimais rašydamas, Maceina turėjo dovaną dalykus giliai užgriebti ir juos taip aktualiai, tarsi savaime suprantamus, išdėstyti, kad retas kas galėdavo likti abejingas. Tokie buvo jo dar nepriklausomoje Lietuvoje pasirodę visuomeniškos kritikos veikalai *Socialinis teisingumas* ir *Buržuazijos žlugimas*, užsienyje — pilnutinės demokratijos, kitaip dar „nepasaulėžiurinė“ politika vadinamos, siūlymas. Būdinga ir tiesiog paradoksiška, kad jo mintys kėlė didžiausią opoziciją ten, kur mažiausiai būtų turėjusios sulaukti pasipriešinimo. Dėl to jam kartais būdavo metamas net „skaldytojo“ kaltinimas. Kaip dažnai

nesusipratimuose, kaltininkų nereikia ieškoti tik vienoje pusėje. Ir vis tiek, koks nevykęs ar abejotinas bebūtų „nepasaulėžiurinės“ politikos terminas, jos dar laukia ateitis ypač tada, kai vėl Lietuvoje bus lemta skleistis demokratijai. Maceiniškasis pilnutinės demokratijos supratimas remiasi nuosekliu asmens pirmumo teigimu prieš kapitalą ir kolektyvą valstybės, ūkio, visuomenės ir kultūros srityse.

Be grynai filosofinių raštų — *Kultūros filosofijos įvadas*, *Religijos filosofija*, *Filosofijos kilmė ir prasmė* — pažymėtini Maceinos mąstymai ir atsiliepimai į Bažnyčios sunūdininimo klausimą, kurį ypač suaktualino Antrasis Vatikano susirinkimas. Tai išpūdinga eilė veikalų, kurie rodo gilų autoriaus *sentire cum Ecclesia*: *Didieji dabarties klausimai*, *Bažnyčia ir pasaulis*, *Krikščionis pasaulyje*, *Asmuo ir istorija*, *Dievas ir laisvė*, *Išlaisvinimo teologija* ir paskutinė velionio knyga, skiriama Lietuvos krikšto jubiliejui — *Ora et labora*.

Kam patinka ar ne, bet Antanas Maceina yra ir pasiliks vienas žymiausių šio šimtmečio Lietuvos mąstytojų. Neištrinami jo pėdsakai publicistikoje, poezijoje, visuomeninėje katalikų veikloje. Gal ir netiktų jam visuomenės veikėjo vardas, ypač vėlesniais

dešimtmečiais, kai vedė savotišką atsiskyrėlio gyvenimą, atsidavęs rašymui ir griežtai prižiūradamas jau nuo seno nestiprią sveikatą. Tačiau jis iki mirties domėjosi viskuo, kas vyko tėvynėje ir išeivijoje, ne kartą energingai ir iškalbingai reaguodamas viešais ir privačiais laiškais. Savo metu, dar nepriklausomoje Lietuvoje, Maceina buvo Lietuvių krikščionių darbininkų sąjungos valdybos narys. Tik visuomeniškas ir tautiškas išipareigojimas atlikti pilietinę pareigą vertė jį du kartus trauktis iš Lietuvos — 1940 ir 1944 metais.

Pirmosios tremties metais Berlyne — 1940 — Maceina dalyvavo Lietuvių aktyvistų fronto steigime. Vokiečių okupacijos metais jis buvo naujo rezistencinio sąjūdžio *Lietuvių Frontas* dvasinis įkvėpėjas. Nuo jaunystės reiškėsi Ateitininkų sąjūdyje, buvo Federacijos tarybos pirmininkas, ėjęs ir Federacijos vado pareigas. Pagaliau ir Vakarų Europos lietuviškųjų studijų savaitės, kasmet rengiamos nuo 1954 metų, buvo jo įkvėptos ir liudija, kad jis buvo ne tik viesuomeninės minties, bet ir visuomeninio darbo žmogus, tiesa, ne paradinis, bet veiksmingas.

Filosofo Maceinos visuomeniškumą aiškiausiai liudi jo nuolatinis rūpestis išlaikyti gyvą lietuviškosios

rezistencijos mintį. Įspūdingas buvo jo tarsi pranašo raginimas priešintis tremties dvasiai. Jis ragino mus būti krikščioniškos dvasios tremtiniais, paversti tremtį liudijimu, tapti pasaulio sąžine, keleivinę tremtinio būseną prisiimti kaip savo pašaukimą. Dairymąsi atgal pakeisti žvilgiu priekin, laukimą veikimu, delsimą kūryba, išsivežtųjų vertybių konservavimą nauju kūrybiniu entuziazmu.

1958 metais, kai išeivija minėjo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo keturiasdešimtąsias metines, Maceina kėlė uždavinį suvokti kultūros reikšmingumą kovoje už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, ragindamas apsispręsti eiti ne tik politikos, bet ir kultūros keliu. Maceina rašė: „Mums reikia nugalėti iš Lietuvos atsineštą kultūros idealo stoką ir prieš bolševikų kuriamą materialistinę bei kolektyvistinę kultūrą pastatyti krikščioniškai humanistinę kultūrą kaip laisvės ir asmens pirmenybės nešėją. Jeigu tai įstengsime ir tokių vertybių sukursime, mūsų gyvenimas bus įprasminas, ir mes ne veltui būsimės palikę savąją šeimą”.

Išliekamais kūrybos darbais velionis Antanas Maceina savo buvimą užsienyje pateisino ir įprasmino.

Apie profesoriaus Antano Maceinos filosofiją

Antano Maceinos vaidmuo lietuvių kultūros gyvenime išskirtinis. Jis buvo vienas žymiausių tautos filosofų, jo įnašas į teologiją lygiai reikšmingas. Savo dienoraštyje ir laiškuose Vincas Mykolaitis-Putinas aukštai vertino Antano Jasmanto vardu parašytus eilėraščius, retas mokslininkas tiek dėmesio skyrė lietuviškosios filosofijos terminologijos kūrimui ir ją taip sklandžiai vartojo. Itin didelis buvo jo produktyvumas ir jaunystėje, ir gilioje senatvėje.

Maceinos kūrybingumas pradėjo aiškiai reikštis dar studijų metais, kai jis perėmė „Ateities” žurnalo redagavimą. Nepriklausomoje Lietuvoje jis penkerius metus dėstė universitete ir paskelbė penkias knygas. Iš pradžių jis labiau domėjosi tautiniu auklėjimu (šia tema parašė ir daktaro disertaciją), pedagogika, ir, sekdamas savo mokytojo prof. Šalkauskio pavyzdžiu, kultūros filosofija. Bene svarbiausias to laiko veikalas — tai

Socialinis teisingumas, kuriame kritikavo daugelį kapitalizmo ydų, ragino patenkinti visų, ypač vargingųjų, poreikius, nors nesiūlė absoliučios lygybės. Tokie Maceinos tvirtinimai, kaip — Kiekvienas turi teisę pasinaudoti svetimu daiktu be atlyginimo už jį, jeigu jo savininkui nereikia — kėlė konservatyviųjų sluoksnių pasipiktinimą, bet Maceina nepabūgo ir savo paskutinėje, Nepriklausomoje Lietuvoje išleistoje, knygoje *Buržuazijos žlugimas* grįžo prie šios temos.

Su nemažesniu produktyvumu prof. Maceina tęsė savo darbą išeivijoje. Nors ir ilgokai vargo, kol Vokietijoje prasimušė į profesūrą, nesusiviliojo pašaliniu darbu, bet rašė knygą po knygos. Tebesidomėjo kultūros filosofija, bet pirmą vietą užleido religijos filosofijai. Reikia prisiminti, kad Maceina penkerius metus mokėsi Vilkaviškio kunigų seminarijoje. Religinės filosofijos knygas galima suskirstyti į tris grupes. Pirmąją trijų

Pokario metais benamių stovyklose, Vokietijoje. Iš kairės į dešinę: dr. Zenonas Ivinskis, dr. Antanas Maceina, Alina Grininė ir dr. Jonas Grinius.

sudarė knygos — *Didysis inkvizitorius*, *Jobo drama* ir *Niekšybės paslaptis*, kuriose krikščionybės šviesoje sprendė žmogiškosios egzistencijos problemą. Tris knygas skyrė tiesiog teologijai, ir dar tris Vatikano II-jo susirinkimo iškeltiems klausimams.

Pastaraisiais metais jis grįžo prie gryniosios filosofijos, rašydamas apie žmogaus santykį su istorija, laisvės problematiką, stengėsi sukurti tvirtą teorinį pagrindą tikėjimui Dievu. Maceinos žvilgsnis vis gilėjo, ontologiniai rūpesčiai, siejami su Heidegerio nurodymu skirti būtybes ir Būtį, įgyja vis didesnį vaidmenį jo mąstyme, o teologinio pobūdžio prielaidos vis silpnėja. Itin svarbūs du veikalai: *Religijos filosofijos* pirmasis tomas, ir *Filosofijos kilmė ir prasmė*. Pastarasis veikals laikytinas reikšmingiausiu. Savaip interpretuodamas Heidegerį ir dabartinius hermeneutikus, Maceina savaip išdėsto ontologinį Dievo buvimo įrodymą. Pasak Maceinos, filosofija yra būtybės kaip būtybės interpretavimas, būtybė savo sąranga turi leisti būti interpretuojama, ir tai įmanoma, kai būtybė yra kūrinys. Antrasis Maceinos Dievo įrodymo pradai — tai skirtumas tarp būtybės ir Būties. Atmesdamas

Heidegerio siūlymą prie būties prieiti per žmogų, Maceina ragina telktis aplink patį būties sklaidymą kaip tokį. Bet jei filosofija kaip interpretacija atskleidžia būtybės kūrybiškumą, tai Būtis, kaip būtybių grindėja, turi būti kūrėjas. Todėl Maceinai kelias į Dievo buvimo įrodymą atviras. Savaimė aišku, šis įrodymas nebus visiems priimtinas, bet filosofijos vertė glūdi ne tik jos išvadų tiesoje. Dažnai problemų kėlimo būdas net reikšmingesnis, nes suteikia rėmus tolimesniems svarstymams. Tad vertintinas Maceinos ryžtas nuodugnai grumtis su Dievo problematika, o ne pasitenkinti paviršutiniška „Dievo kalbos logika“, kurioje prileidžiama, kad Dievas nepasiekiamas.

Antanas Maceina visą savo gyvenimą skyrė filosofijai, ja gyveno, nes jis filosofavo ir tuose raštuose, kuriuose vyravo teologijos, pedagogikos ar visuomenės mokslai. Jo raštai lengvai skaitomi, ne dėl minties paviršutiniškumo, bet todėl, kad jis viską buvo savaip permąstęs, suvirškinęs ir atsargiai išreiškęs. Tokių filosofų kaip Antanas Maceina lietuvių tauta nėra daug turėjusi.

K. G.

ANTANAS JASMANTAS

Dar niekur nespausdinti Jasmanto- Maceinos eilėraščiai

PASAKA

*Man sakė:
Viršūnėje vėjo šiurenamos smilgos,
Kaip aukso plaštakė,
Kaitros ir žiedų pasiilgus,
Nuo seno
Siūbuojanti laimė gyveno.*

*Žadėjo
Vidudienio meile man ją pavilioti
Ir skubančio vėjo
Prašyt dovanų dovanoti,
Kad rūstų
Likimą pro šalį nupūstų.*

*Ir kartais
Jau rodos, kad ji varpeliu lyg sužvanga,
Lyg beldžias ties vartais,
Sausa šakele lyg trakši prie lango ...
Iš lėto
Pakilęs jau lauki jos šypsnio saulėto.*

*Ar monai?
Ar burtai? Rytuose padangė pražysta
Lyg tulpė raudonai.
Ir vienišas paukštis pabudęs pragysta
Ir vėjas
Šiurena sode, pažadų netesėjęs.*

*O sakė.
Kad saulėje snaudžiančios smilgos
Viršūnėj, kaip aukso plaštakė
Kaitros ir žiedų pasiilgus
Nuo seno
Siūbuojanti laimė gyveno.*

VALSAS

*Klydę paklydę —
Dylančių metų kely pasiklydę,
Braidžiojam, klumpam, klausom ... gal šaukia ...
Skaudanti žvilgį aukštyn pakėlę,
Gūsčiojam, dunksom ilgu šešėliu
Kaimo palaukėj.*

*Vijomės vijom —
Skambančio džiaugsmo nepasivijom
Ir nežinojom: krinta ar kelias,
Dindi ar nyksta, grįžta namolei
Trumpas jo juokas spindinčiam toly
Rogių varpeliais.*

*Likom palikom —
Merdinčią būti mudu palikom,
Tarsi pašautą laukinę antį
Spurdančią pelkėj tarp aštrių meldų,
Tarsi pagrauztą akmens skeveldrą
Jūros pakrantėj.*

*Miršom pamiršom —
Sprogstančią žemę mudu pamiršom:
Saulės juk niekas mums nežadėjo ...
Sutemos siaubia svyrančią pirkią,
Buvusios dienos kalčių primirkę
Skrenda pavėju.*

*Klydę paklydę —
Dylančių metų kely paklydę,
Gūsčiojam, klausom: nieks nebešaukia ...
Gėstantį žvilgį aukštyn pakėlę,
Dunksome, temdom ilgu šešėliu
Kaimo palaukę.*

Prof. Antano Maceinos atokvėpio valandėlė prie Vilniaus verbų.

UPĖS SONETAS

*Kaip rūko pasaką prie tavo kojų
Ant juodbruvių tavųjų vandenių
Aš melsvą naktį išvynioju
Ir melsvą sapną gyvenu.*

*Iš tolio, ilgo tolio aš grįžau šiandieną
Į kvepiančius vėsa tavus krantus.
Pabūkime! Pabūkime vėl vienu du,
Kol pirmas paukštis žemėje prabus.*

*Rytoj iš gaudžiančiųjų šilo plotų
Atplauks aušra ant žibančios bangos
Ir susirūpinus, ir veidu išvagotu
Prie mano langų ji sustos*

*Ir šauks varpais: tave šilta srove tekėti,
Mane — keliaut ir savo skausmą vėl lydėti.*

1942.IV.21

PAUKŠČIŲ SONETAS

*Per tylią erdvę paukščiai skrieja,
Kaip lapai nuo obels, laisvi ir sunkūs.
O mes, į Tavo namą atsišlieję,
Vis klausomės, kaip prisisunkus*

*Aistros ir ilgesio širdis suspurda;
Ir žiūrime, ties Tavo kojomis sustoję,
Kaip skrieja jie padangėmis į mielą skurdą,
Į laukianti, kaip mylima, žūties pavojų.*

*Paleisk ir mus! Tavy mes taip neramūs!
Tiek rūpestingos meilės prisikentę.
Su aldesiu, su giesmėmis, su gaudeamus
Gražu mums bus išeiti nuo Tavęs.*

*Mus kviečiasi Ruduo. Jis tuoj jau švęs
Tą paskutinio savo vaisiaus šventę.*

1942.IX.30

BURĖ

*Vargonais niekas mums negrojo
Ir žodžio niekas nepasakė,
Kai sumainyt žiedų atėjom.
Tik prisidengus orchidėjom
Kaukolė kažkieno beakė
Prie Viešpaties bolavo kojų.*

*Bolavo ji, ta mūsų burė
Ir švyturys, ir vairininkas
Jau paskutiniojo laivelio.
Tik orchidėjos žiedus kelia
Ir stebis, kad ir Viešpaties nulinkus
Galva vis į tą burę
Žiūri, žiūri, žiūri.*

Miunsteris, 1979.I.30

RAITELIS

Adomo Mickevičiaus
„Farys” motyvu

*Sausoj jūroj žirgas jau išismagino,
Smėlio vilnis skrodžia krūtine delfino.*

*Vis sparčiau ir vis sparčiau
Jo kanopos žvyrą meta,
Vis aukščiau ir vis aukščiau
Dulkių sukasi verpetai.*

*Lyg seni išminčiai rūstūs akmens rymo
Ir nustebę klausos pasagų gaudimo.*

*Ei, beproti! Ne čia joti,
Ne čia užteigos ieškoti!
Saulės strėlės tarsi vinyš,
Tu nebūsi čia saugus
Nė po drobėm palapinės.
Palapinė čia — dangus.
Ko čia jojai ir ieškojai?
Ar ganyklos greitakojai?
Tu ir tavo žirgas paikas:
Čia aplink lavonų tvaikas.*

*Veltui jie man graso, veltui mane baido.
Juodbėrį paspaudžiau, jų neberegėti.
Tiktai trapius šūksnius sudilusio aido
Sueižę uolos viena kitai svaido.*

*Kyši kaulai atpustyti,
Šypsos išūli kaukolė.
Vis į tolį! Tik į tolį!
Niekam manęs nepavyti.
Atpustyti kaulai švyti
Tarsi kelrodžiai namolei.
Ne namolei!
Tik į tolį! Vis į tolį!
Niekados nebe namolei!*

*Sausoj jūroj žirgas jau išismagino.
Smėlio vilnis skrodžia krūtine delfino.
Lyg seni išminčiai rūstūs akmens rymo
Ir nustebę klausos pasagų gaudimo.
Trumputėlius šūksnius sudilusio aido
Suskeldę uolos viena kitai svaido.
Raitelis pradingsta saulėtame toly:
Iš kiekvieno tolį šypsosi kaukolė.*

Miunsteris, 1979 m. rugp. mėn.

ŽALČIŲ KARALIENĖ

*Nuogutė iš bangų atbėgus,
Nerasi žalčio savo marškinėlius.
Tik vėjas, naktį jūroj šėles,
Šiurens po šiurkščią kranto žolę.
Ir griši vėl viena namolei,
Ir nieko nesakysi savo broliam:
Pustys dalgius jie šienapjūtei.
Tu dar jauna, tu dar labai jaunutė!
Žaltys dar tau neužkerėtas
Ir sidabrinės jo karietos
Langelį užlaidos dar nevelėtos.*

*Jei siųs tave motulė į Dūnojų
Vandens parnešti liepos viedružėliais,
Būk atsargi! Jisai maurais apžėlęs.
Po jais pilis. Ten žalčio menės,
Ten, sako, jis ilgai gyvenęs,
Paskui, užburtas berneliu, iškilo
Ir, užsimetęs sėmėgėlę milo,
Vis juodu laiveliu artėja
Ir gundo lipt vandens sėmėją.
Neduok jam žiedo nei vainiko:
Jo lūpos šaltos, rankos slidžios liko.
Tu dar jauna, tu dar tokia jaunutė!
Dalgius tepusto broliai — šienapjūtei.*

Miunsteris, 1979.V.31

NEKROPOLIS (Žvakidės)

„Sum Deliae“ Neliesk žvakidės!
Vėjelis netyčiom, pro šali skridęs,
Jos žvakę užpūtė. Atšalęs dagtis
Ir tamsios tamsios ~~ta~~ jos naktys.

Cia nėra sargų, kad lempas uždegiotų
Ant kauburėliais nusagstytų plotų.
Čia nieko neregėt ~~ta~~ padangėj,
O kauburėliai tie tokie belangiai, ~~ir~~ belangiai.

Aš — Delijos! Neliesk žvakidės!
Mažutis vėjas, iš kažkur atklydęs,
Jos žvakę užpūtė. Įžiebtį dagtį
Ne tau! Ne tau nušviest bežvaigždę
[naktį.]

Miunsteris, 1985. geg. 30 d.

(x) Įrašas ant romėnės kapo: „Sum Deliae“
aš priklausau Delijai, esu jos nuosavybė.

Antano Jasmanto-Maceinos eilėraščio rankraštinė faksimilė.

NEKROPOLIS

„Sum Deliae“. *) Neliesk žvakidės!
Vėjelis netyčiom, pro šali skridęs,
Jos žvakę užpūtė. Atšalęs dagtis,
Ir tamsios tamsios čia jos naktys.

Aš — Delijos! Neliesk žvakidės!
Mažutis vėjas, iš kažkur atklydęs,
Jos žvakę užpūtė. Įžiebtį dagtį
Ne tau! Ne tau nušviest bežvaigždę naktį.

Čia nėra sargų, kad lempas uždegiotų
Ant kauburėliais nusagstytų plotų.
Čia nieko neregėt juodoj padangėj,
O kauburėliai tie tokie belangiai ir belangiai

Miunsteris, 1985 geg. 30 d.

*) Įrašas ant romėnės kapo: „Sum Deliae“ — aš priklausau Delijai, esu jos nuosavybė.

Prof. Antanas Maceina

Šitaip prisimintas Vokietijoje po šešių savaičių nuo mirties

Vysk. Antanas Deksnys pamoksle sakė :

Gerbiamieji kunigai, mieli profesoriaus Antano Maceinos draugai, jaunime ir brangūs tautiečiai.

Visi mes liūdime šiomis dienomis prisimindami iš mūsų tarpo į amžinybę iškeliavusį profesorių Antaną Maceiną. Bet labiausiai liūdesį išgyvena jo artimieji: našlė žmona, duktė bei sūnūs ir giminės, gyvenantieji Lietuvoje. Ir taip pat jo artimieji idėjos draugai: Ateitininkai, Lietuvių fronto bičiuliai. Šiose liūdesio dienose mes juos nuoširdžiai užjaučiame.

Kas buvo tas asmuo, kurio mirtį paminėti ir už jį pasimelsti susirinkome šį vakarą?

Lietuvių visuomenei Antanas Maceina pirmiausiai buvo idealistas visuomenininkas, mokslininkas filosofas, teologas ir poetas. Gausių talentų žmogus. Ir tų gautų talentų jis neužkasė.

Jei tektų tą asmenį trumpų trumpiausiai apibūdinti, imčiau pusantros eilutės iš 118-tos psalmės, kurios žodžiai gal tiksliausiai pasako Antano Maceinos gyvenimo tikslą. Psalmistas maldauja Viešpatį šiais žodžiais: „*Akis man atverki, kad stebuklus tavo mokslo regėčiau. Aš esu žemėje svečias*“ — (Ps 118,18,19).

Ar žmogus tėra svečias žemėje? Tas klausimas kyla ne vien mokslininkui filosofui, kuris kiekviename daikte, kiekviename įvykyje ieško jo esmės ar pirmosios priežasties. Tas klausimas yra svarbus taip pat ir teologui, kuris bando atskleisti gyvenimo prasmę ir išskaityti Dievo apreiškimą žmonijos istorijos tekmeje. Kad žmogus tėra svečias žemėje, tą jaučia kiekvienas ribotą metų skaičių gyvenantis šioje planetoje. Mes visi esame tik „svečiai“. Bet kiekvieno mūsų troškimai yra labai skirtingi. Vieni riboti — dažniausiai surišti su kasdienybe, o kitų tokie lakūs, kad jie norėtų išsemti visas visatos paslaptis.

Nuo pat jaunystės Antano Maceinos protas ir valia siekė pasinerti ne į kasdienybę, bet į paslapčių,

problemų supantį pasaulį. Jis tarytum pajuto savyje tą troškulį, kurį prieš tūkstančius metų psalmininkas išsakė šiais žodžiais:

„*Man — kaip giesmė Viešpaties mokslas, man pakeleiviui;*

Ir naktį atsimenu, Viešpatie, tavąjį vardą, trokštu įstatymus vykdyti. Tik viena man rūpi: Tavo valią išpildyti“, (Ps 118,54-56).

Kuo daugiau jis studijavo, kuo giliau jis brido į problemas ir paslaptis, tuo tvirčiau Antanas Maceina stojo teistinės filosofijos šalininku eilėna ir tuo karščiau jis prisirišo prie krikščionių Dievo. Prof. Maceinos pagrindinis atsakymas, svarstant dabarties Bažnyčią ir pasaulį, yra labai aiškus (parafrazuojant Andrių Siniavskį), Dievas yra. „Jei jis yra, tada visokios mūsiškės tikėjimo sklaidos yra tuščios, jei jos nėra atremtos į aną vienintelį pagrindą — Dievo buvimą, nepriklausantį nuo jokių mūsų pergyvenimų, jausmų ar užsidagimų... *Dievo tikrovė* — štai kas mus žadina

pulti ant kelių garbinimui ir gailėsčiui, nes esame kūriniai ir tai nusidėję kūriniai (A. Maceina. „Bažnyčia ir pasaulis“, p. 148).

Antanas Maceina išgyveno Saulės giesmę savo gyvenime, kada jis žavėjosi šventuoju Pranciškom kaip viduramžio riteriu, pamilusiu Kristų ir rodantį krikščionims, kaip galima mylėti Dievą neturte, atsižadėjus visokios prabangos.

Kai jo asmeninį gyvenimą ištiko tragedija: netekimas Tėvynės, palikimas šeimos už geležinės uždangos, sudomina jį tada visų apleisto Jobo istorija. Ir jis ją perteikia mūsų skaitytojams.

Ar žmogus dar turi mylėti Dievą, kai jis kenčia? Ar gerasis Dievas gali leisti teisingajam kentėti, kada niekšai viešpatauja?

Tokie klausimai domino trremtinį.

Mūsų dienose, kada materializmas vakarinis ar rytinis ir ateizmas, galvą pakėlęs, rodos, triumfuoja pasaulyje, ir jis bando pavergti žmogų, kaip asmenį. mąstantis mokslininkas kelia klausimą: kuri pasaulėžiūra daugiau laisvės garantuoja žmogui: materialistinė ar teistinė? Mūsų mokslininkas duoda labai aiškų atsakymą, rašydamas: „Jis (Kristus) ir saugo mūsų laisvę iki pabaigos, kol mes patys tarsime paskutinį savo žodį ir juo užantspauduosime savo likimą. Amžinasis mūsų likimas yra sudėtas į mūsų rankas“ („Dievas ir laisvė“, p. 136). Taigi, tik krikščionis žmogus, įsikūnijusio mus mylinčio Dievo-Kristaus atgimdytas ir išlaisvintas iš nuodėmės, — toks žmogus yra laisvas asmuo.

Kam reikalinga Bažnyčia, jei mes galime artintis į patį Dievą be tarpininkų? — buvo ir yra madinga, ypač jaunimo tarpe taip teigti. Veikale „Bažnyčia ir pasaulis“ profesorius Maceina davė mums tokį atsakymą: „Bažnyčia reikalinga pasauliui, kad parodytų, kur yra brolio meilė, neišsisemianti sėbru ar idėja, bet apimanti kiekvieną konkretų žmogų, net ir tą, kuris mus persekioja, mus pavergia ir mūsų nekenčia. Bažnyčia reikalinga parodyti, kad žmogaus išganymas yra jo asmens kaip absoliutinės vertės ir tikslo savyje atstatymas, surišant jį su Dievu“ („Bažnyčia ir pasaulis“, p. 145).

Vienų sukaktuvių proga, pasveikintas kaip geros sėklos sėjėjas, rašytojas Antanas Maceina suabejoja savo sėklos našumu ir nusižeminusio žodžiais atsako: „Ar iš tikro sėjau į lietuviškąją dirvą mintis ir žodžius, kurie atskleidžia mums didžiasias tikėjimo paslaptis... negalėčiau pasakyti, kadangi tarp visų tų sėklų esama nemažai dirsių ir kūkalių“ ... (Ištrauka iš A. Maceinos laiško vysk. A. Deksnui, 1978 m. kovo 1 d.).

Visad įsigilinęs į gyvenimiškąsias problemas, savo veikalais ir raštais Antanas Maceina žengęs į transcendenciją ir joje iekojęs tikrosios realybės, o čia žemėje tematydamas vien tik dieviškos kūrybos apraiškas, ar kada nors nekilo jam mintis, kad jo gyvenimo diena

slenka vakarop?

Kai mūsų žemę, kurioje vaikščiojame, šaltis aplanko — žemė sustingsta į gruodą, o dienele trumpėja, tada mūsų mąstytojas-poetas Antanas Jasmantas tarė ir meldėsi:

*Jau vakaras,
Ir ateini Tu,
Mano Dieve,
Pro liūdinčias vagas
Laukų arimo.*

(Gruodas, p. 44)

Gedėdamas savo mirusios žmonos ir mirusio artimo bičiulio, jis išgyveno mirties šauksmą ir, kaip tikintis naują užgimimą, tą valandą jis savęs klausia:

*O tie varpai?
Ak tie vidurnakčio varpai...
— Tai pakasynų — tartų
poetas.
Bet tikintieji girdi
gimimo žinią...*

(Iš A. Maceinos laiško vysk. A. Deksnui,
1972 m. sausio 21 d.)

Praeito sausio mėn. 27 dieną profesorius Antanas Maceina išgirdo naujo gimimo žinią:

„Ateikite, mano Tėvo palaimintieji, — paveldėkite nuo pasaulio sukūrimo jums paruoštą karalystę“. (Mt. 25, 34).

Amen. —

Minėjimą atidarė Vincas Natkevičius:

*Verk, motinėle, verk, Lietuva:
Jau nusileido saulė tava.*

Tai minios rauda Balio Sruogos „Milžino paunksmės“ dramoj, mirus Vytautui Didžiajam. Šitie žodžiai iškilo atmintin iš mano sąmonės, kai gavau žinią apie prof. A. Maceinos mirtį, praėjus 2 valandom po jos. Juos nejučiom nuolat kartojau bene 2 dienas. Galbūt šitoks velionio prisiminimas kai kuriems atrodys pertemptas; tie, kurie jį pažino tiek asmeniškai, tiek iš jo raštų ir kurie pasidavė jų veikmei, tokį jo įvertinimą nelaikys sukeltą vien emocijų ir todėl pagrįstai galės tvirtinti, jog su Maceina nustojom tokio dvasios milžino, kokių Lietuvos žemė išaugino tik kelis. Jau vien išoriškai negali mūsų neveikti ta aplinkybė, kad velionis per savo gyvenimą parašė per 20 mokslinių veikalų (jų tarpe 3 vokiškus); kad jam buvo suteiktas Miunsterio

universiteto filosofijos profesoriaus vardas iki mirties. (Iš Lietuvoj profesoravusių mokslininkų tik labai retam pavyko patekti profesoriais į vokiškus universitetus.) Nėra abejonės, kad prof. Maceina buvo vienas žymiausių gyvenamojo laiko lietuvių filosofų, gal net pats žymiausias. Tokį jį padaro ypač jo pagrindinis filosofinis veikalas „Filosofijos kilmė ir prasmė“, išėjęs 1978. Jame velionis imasi nepaprastai sunkaus uždavinio, visiškai nedėkingo ir visiškai nepopuliaraus gyvenamuoju laiku — nurodyti kelius į Dievo buvimą; tuo metu, kai ateizmas yra giliai įsisiurbęs į ne vieno šviesuolio smegenis ir dėl to kone naprileidžias nė kalbos apie Dievo esimą. Šis naujos teodicėjos užmojis yra nepaprastas, tiesiog totalus; jį velionis šiaip išsakė: „... *pats filosofavimas yra kelias Dievop*; kiekvienas, kuris filosofuoja, eina Dievo linkui — net ir dialektinis materialistas; jis tik turi suvokti, ką jis filosofuodamas iš tikro daro; jis tik turi suvokti, kas yra filosofija” (p. VIII-IX).

Atsakymą į klausimą, kas yra filosofija, Maceina duoda tokį: ji yra *interpretacija*. Velionis atskleidžia, jog interpretacija yra apskritai visų dvasios arba humanitarinių mokslų metodas. Sakysim, grožinė literatūra interpretuoja kūrinių, teisė interpretuoja prigimtinių įstatymų ir įvairiausių konkrečių įstatymus ir t.t. Taigi „interpretacijos užsiima būtybe kaip šia ar ana; filosofija yra vienintelė, kuri interpretuoja būtybę kaip šią ar aną; filosofija yra vienintelė, kuri interpretuoja būtybę kaip tokią” (p. 186-187), vadinasi, aukščiausiu atitrauktybės laipsniu. Interpretuoti galime tik kūrinių (daiktą tiriam), tokiu būdu filosofijos objektas turi būti kūriny. „O jei būtybė yra kūriny, — rašo Maceina, — tai pati jos sąvoka reikalauja kūrėjo, — ir kelias Dievop atsiveria savaime; esant būtybei kaip kūriniui tikrove, yra tikrovė ir Dievas kaip Kūrėjas” (p. IX). Be abejo, Maceina mintija ne vien sausais silogizmais, kaip čia pateiktais; jis atveria gelmę ir intuityvinėmis išvalgomis, kurios perduodamos užburiančiu stilingu žodžiu. Net ir šitame savo labiausiai filosofiskame veikale jis daug kur sužėri emocine ir vaizdinga kalba, jam įprasta visuose veikaluose. Čia ir glūdi velionio paslaptis, kad jis dėl vaizdžios, tuo pačiu suprantamos kalbos buvo ir bus skaitomas ir tokių žmonių, kurie jokios filosofijos paprastai neskaito, nes nepajėgia. Iš minties neišeina entuziastingas jūrininko Simo Kudirkos pasakojimas, kaip jis žavėjosi kažkuria Maceinos knyga.

Kai kurios Maceinos politinės ir kultūrinės idėjos rado palyginti gyvo atgarsio gyvenime. Jos išvedė lietuvių katalikus iš tam tikro geto, į kurį jie buvo įsivairavę, akiai sekdami Vakarų katalikus, besiilginčius naujųjų vidurinių amžių. Jos, sakysim, susilaukė atliepio Lietuvių Fronto sąjūdį, stipriai veikusiame ir tebeveikiančiame išeivių gyvenimą. Tai vadinamos pilnutinės demokratijos idėjos; jų viena skelbia, kad ne valstybė turi teisę auklėti vaikus jai patinkma pasaulėžiūra, o tėvai, kurie susiorganizavę į

pasaulėžiūrines grupes, steigia mokyklas, finansiškai išlaikomas valstybės. Šią valstybės teisių ribojimą Maceina pavadino nepasaulėžiūrine politika arba kultūrine autonomija. Kita idėja liečia socialinį teisingumą; jį įgyvendinti, pasak Maceinos, esąs valstybės uždavinys. Jį išsakė labai patraukliu šūkiu: Lietuvoj neturi būti nei vargšų, nei milijonierių: visi turi būti turtingi!

Be abejo, Maceina nesukūrė tokios genialios filosofijos, kuri taptų „amžina”. Betgi neužmirškim, kad net Katalikų Bažnyčia, ilgai skelbusi, jog šv. Tomo Akviniečio filosofija, paremta Aristotelio pažiūromis, yra *philosophia perennis*, ima išvelgti jos laikinumą. Amžinų filosofijų nėra. Šita prasme ir Maceina tedavė lietuviškajai filosofijai tik labai svaru indelį, kuris betgi ilgai patvers ir kurio nereiktu mūsų tarpe kartais išnyrančiu hiperkritiškumu nuneigti. Juk filosofai genijai ir didelėse tautose gimsta tik kelių šimtmečių laikotarpiu, — džiaukimės ir didžiukimės, kad Maceinos asmeniu susilaukėme didelio filosofinio talento, kuris neišbraukiamai įrašė į mūsų jaunos filosofijos istoriją

Ateitininkų Federacijos vado Juozo Polikaičio žodis:

Šiandien susirinkome prisiminti bei pagerbti, o tuo pačiu ir padėkoti Aukščiausiam už mums suteiktą neįkainojamą dovaną — tai progą ir privilegiją pažinti profesorių Antaną Maceiną, skaityti jo galias mintis, grožėtis jo gilumine poezija bei patirti jo pilną pasišventimą Dievui, lietuvių tautai ir artimui.

Prof. Antanas Maceina visuomeniškai galbūt yra daugiau reiškėsis ateitininkuose. Studentavimo dienomis pirmininkavo at-kų meno draugijai „Šatrijai”, redagavo „Ateities” žurnalą, o nuo 1941-49 buvo Ateitininkų Federacijos Tarybos pirmininku ir tuo pačiu ėjo Ateitininkų Federacijos vado pareigas. Paskutiniuoju metu profesorius buvo AF Tarybos narys. Tad, poros minučių eigoj norėčiau išryškinti prof. Maceinos, kaip ateitininko, asmenybę.

Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą ir panašumą. Jis apdovanojo jį protu ir valia, vaizduote ir atmintimi. Tačiau virš visko Dievas suteikė žmogui nepaprastą kūrybos dovaną. Todėl žmogus yra kūrėjas — ar technikos srityje, ar meno, ar poezijos, ar filosofinės teologijos, ar kokioje kitoje srityje. Ar nenuostabu, kaip pilnai ir prasmingai profesorius panaudojo Dievo duotas

Prof. Antanas Maceina kasdieninėje savo aplinkoje Miunsteryje, Vokietijoje.

dovanas?

Ne kartą profesorius teigė, kad savo kilme ir savo esme ateitininkas yra kovotojas už Dievą. Tai asmuo, kuris aiškiai ir ryžtingai stovi Kristaus pusėje ir eina į visas gyvenimo sritis, nešdamas į jas Kristaus dvasią. Profesorius nestovėjo nuošaliai ir neliko pasyvus. Jis stojo į šias rungtynes, pasilikdamas ištikimu Dievui. Ar tai nėra gražus pavyzdys mums visiems? Ar neverta mums patiems, šia proga, peržvelgti savo gyvenimą ir padaryti sąmatas, kur mes stovime šiose, ištikimybės Dievui, rungtynėse?

Profesorius nebuvo tikrai paprastas tikintysis, paprastas katalikas. Jis nebuvo tikrai šios žemės gyventojas, bet jos kūrėjas ir gynėjas. Savo mokslu ir menu, savo darbu ir gyvenimu, savo žodžiu ir raštu jis skelbė ir rodė Dievą visiems ir visur. Ar mes esame tokie patys? Juk mes visi turime kurti ir ginti Dievo karalystę kaip sugebame ir išmanome, pagal savo išsilavinimą, pagal savo vietą visuomenėje. Esmė yra ta — mes privalome būti aktyviaisiais katalikiškosios visuomenės nariais.

Profesorius yra rašęs, kad „ateitininkai kaip tik ir išsiskiria iš visos minios, kuri dažniausiai yra pasyvi, kuri pati tik stebi ir klauso, kartais susižavi, bet neveikia ir neperteikia kitiems“. Mes turime eiti visur, kur tik mus Kristus pašaukia. Profesorius ėjo ta kryptimi nesvyruodamas ir nedelsdamas, nes iš pačios gilumos buvo pasiryžęs būti Dievo kariu, Jo karalystės kūrėju ir gynėju. Ar tai nėra kilnus pavyzdys mums?

Šitoks ryžtingumas bei narsumas religiniame gyvenime ir buvo ryškiausias profesoriaus Antano Maceinos bruožas. Kova paženklino profesorį. Kova pasiliko jo gyvenime iki šios žemiškosios kelionės galo. Jis buvo kovotojas už Dievą, už gerį, už grožį, už tiesą...

Mes, čia susirinkusieji, galime pagerbti profesorių savo pilnu įsijungimu į kovą už Dievą, gerį grožį ir tiesą. Mes visi turime būti Kristaus apaštalais, mes privalome eiti visur, kur tikrai mus Dievas ir tauta šaukia. To reikalauja Dievas, to reikalauja kenčianti tauta, to reikalauja profesoriaus Antano Maceinos amžinos atminties asmenybė.

Prof. Antanas Maceina prisimintas ir Chicagoje

Su profesoriaus Antano Maceinos mirtimi (1987 m. sausio 27) lietuvių tauta neteko vieno iš žymiausių savo filosofų, žmogiškosios būties gelmes pasiekiančio mąstytojo, nuostabiai giliai žvelgiančio poeto ir daugelio knygų autoriaus. Tad šiam nuostoliui sumažinti ir stengiamasi prof. Maceinos atminimą kuo ilgiau išlaikyti, kuo geriau pažinti jo asmenį, jo mintis ir kūrybą.

Dar pavasarį Maceinos atminimui skirta akademija įvyko Vokietijoje, vasaros pradžioje tokia akademija buvo surengta New Yorke, o rugsėjo 20 visas sekmdienio popietis Čikagoje buvo paskirtas Antano Maceinos atminimui. Prie šio gražaus paminėjimo tad čia plačiau ir apsistosime.

Antano Maceinos minėjimas Čikagoje buvo pradėtas pamaldomis. Šv. mišias Jaunimo centro didžiojoje salėje atnašavo kun. dr. Kęstutis Trimakas, kun. Jonas Borevičius ir kun. dr. Viktoras Rimšelis. Mišių metu giedojo specialiai sudarytas choras, vadovaujamas Mariaus Prapuolenio. Mišių skaitymus atliko ir Jasmanto poeziją skaitė Aldona Zailskaitė ir Juozas Baužys. Kun. Trimakas savo pamoksle vaizdžiai kalbėjo apie Maceiną, išvelgusį būties, gėrio ir blogio paslaptis. Jis sakė:

„... Kiekvienas kūrinys kuo nors apreiškia Dievą. Kiekvienai tautai istorijos Viešpats iš pačios tautos iššaukia asmenų, kurie jai aiškiau apreiškia Gėrį – ar išvalgom, ar auka, ar menu, ar darbu – veikla.

„... Tokių asmenų tarpe iširikiuoja ir Maceina. Savo išvalgomis jis kalba tautai. Nuo pat mūsų tautos krikšto pradžios iki dabar turbūt niekas taip aiškiai neišvelgė niekšybės paslapties, kaip Maceina. Dėl to ir Gėrio pergalės tikrovė mūsų tautai atsistoja naujų šviesoj...”

Pamaldos buvo išpūdingos, nepaprastai gražiai suplanuotos tiek religinės gelmės, tiek išorinio apipavidalinimo prasme. Atrodo, kad nuopelnus už tai reiktų skirti Aldonai Prapuolentei ir Aldonai Zailskai-tei.

Po trumpo svečių atsigaivinimo kavinėje vėl buvo renkama į didžiąją salę akademijai. Dr. Antanas Razma, rengimo komiteto pirmininkas, tarė keletą įžanginių žodžių ir pakvietė kalbėti neseniai iš Lietuvos į Čikagą atvykusį Vytautą Skuodį. Jis apie Maceinos mirtį sužinojęs tik dabar, atvykęs į JAV. Maceiną

skaitęs Lietuvoje, jo raštai jam palikę didelį įspūdį, jis juos perrašinėjo, kai kurie jo perrašyti mašinėle raštai buvo KGB paimti kaip inkriminuojanti medžiaga. Po šio trumpo Vytauto Skuodžio prisiminimų žodžio, sutikto šiltais plėjimais, prasidėjo akademinė dalis.

Dr. Juozas Grinius skaitė paskaitą „Antano Maceinos asmuo ir mąstymas”. Jis trumpai peržvelgė Maceinos mokslinio darbo eigą, jo gyvenimą ir išleistas knygas. Dar Lietuvoje parašytos jo knygos *Socialinis teisingumas* ir *Buržuazijos žlugimas* buvo sukėlusios didelę audrą konservatyvesniųjų hierarchijos sluoksnių tarpe. Buvo todėl bandoma dar Lietuvoje, o vėliau ir Vokietijoje, skusti Maceiną Vatikanui, spausti jį, kad išstotų iš ateitininkų, ir kitaip jo didelę pagarbą jaunimo tarpe mažinti.

Tremtyje Maceina pasuko į literatūrinio atspalvio filosofinius veikalus (*Didysis inkvizitorius*, *Jobo drama*, *Niekšybės paslaptis*), teologines knygas (*Saulės giesmė*, *Didžioji Padėjėja*, *Dievo Avinėlis*). Reagavo jis ir į Bažnyčios gyvenimo pasikeitimus knygomis (*Bažnyčia ir pasaulis*, *Krikščionis pasaulyje*, *Didieji dabarties klausimai*). Rašė ir grynai religinės filosofijos temomis (*Religijos filosofija*, *Filosofijos kilmė*). Prieš savo mirtį dar spėjo užbaigti knygą *Ora et labora*.

Maceina sugebėjo savo mintis lengvai ir suprantamai skaitytojui perduoti. Nors jis buvo Šalkauskio mokinys, bet, kaip mąstytojas, jis nuo savo mokytojo buvo pasukęs kita kryptimi. Jis buvo labiau emocinis mąstytojas, filosofiją atsiejęs nuo mokslo, bet priartėjęs prie poezijos.

Antruoju kalbėjo dr. Kęstutis Skrupskelis. Jo paskaitos tema buvo: „Blogio problema Antano Maceinos Jobo dramoje”. Šioje savo knygoje Maceina nagrinėja krikščioniškojo egzistencializmo klausimus. Žmogaus susitikimas su Dievu, su aukščiausiąja būtybe, iššaukia baimę ir siaubą. Tad siaubas yra religijos versmė. Maceina tvirtina, kad mokslinis Dievo įrodymas nepadedą žmogui Dievą surasti. Žmogus turi tikėti. Jobo drama esanti viso žmogiškojo buvimo drama. Baimė ir kančia pakelia žmogų iš kasdienybės į egzistencinį aukštį. Be kančios negali būti ir religijos, nes tik kentėdami ir pergyvendami pradedame filosofuoti. Pats blogio siautėjimas anot Maceinos, kad priverstų žmogų, apsispręsti, turi būti intensyvus, primestas neužtarnautai ir nesuprantamas. Tokio blogio paliestas

Veiklos, kūrybos ir idėjos bičiuliai: prof. Antanas Maceina ir kun. Stasys Yla.

žmogus ginasi egzistenciniais sprendimais.

Dr. Skrupskelis šią gana sunkią Maceinos nagrinėjamą problemą perdavė klausytojams lengvai ir suprantamai.

Nuo Maceinos kaip filosofo buvo laikas pereiti prie Maceinos kaip poeto. Ir tai nepaprastai gražiai atliko kitas poetas — Kazys Bradūnas. Jo paskaita „Prie poeto Antano Jasmanto stabtelėjant“ klausytojams atvėrė Maceinos-Jasmanto poezijos skrynią. Bradūnas savo vaizdžiu žodžiu pasakojo apie Maceinos domėjimąsi literatūra dar anais laikais VD universitete, tačiau kultūrinius leidinius plačiai viešumai savo pirmąjį eilėraštį *Verbų sekmadienį* Maceina išspausdino tik 1946 *Aiduose*.

Didžiąja dalimi Maceinos poezija yra religinė su giliu filosofiniu pamušalu, skaitytoją pagaunanti ir savo gelme, ir poetiškomis priemonėmis. Dar viena Jasmanto poezijos nuostaba yra lietuvių liaudies kalbinės ir buitinės atributikos pakylėjimas į aukštą poezijos lygį, kaip tai yra akivaizdu ir jo eilėraštyje *Monstrancija*.

Maceina parašė tik dvi poezijos knygas: *Gruodas* (1964) ir *Ir niekad ne namolei* (1980). Yra dar likę gal 15 nespausdintų eilėraščių. Buvo taipgi užsimojęs parašyti studiją apie poeziją ir jos problemas vardu *Poetų pasaulis*, bet tai liko nebeištesėta.

Įtarpais tarp paskaitų, o taip pat ir užbaigai,

akademiją pajvairino muzikinė programos dalis. Dalyvavo pianistas *Manigirdas Motekaitis* ir fleitistė *Asta Šepetytė*. Pianistas Motekaitis atliko Bethoveno Sonatos, Op III ištrauką, o fleitistė Šepetytė dviem išėjimais klausytojus žavėjo šiais kūriniais: Bacho Sonata II, Dopplerio Fantasia pastorale, Op. 26. Gaižausko Ramunėle ir Budriūno harm. Tykiai, tykiai. Bisui ji dar pagrojo Lietuva brangi. Fleitistei akompanavo M. Motekaitis.

Nuostabu, bet trys paskaitos ir muzikinė dalis užsitęsė tik dvi valandas ir 10 minučių. Tai rodo, kad rengėjai buvo viską gražiai ir tiksliai suplanavę, o programos atlikėjai pagirtinai su rengėjais kooperavo. Visa tai nenuvargino dalyvavusių klausytojų ir suteikė akademijai priderančią rimtį. O dalyvių buvo daug — beveik pilnutėlė didžiulė salė. Akademiją rengė specialiai sudarytas komitetas (ateitininkų, lietuvių fronto bičiulių ir keleto kitų asmenų), kuriam vadovavo dr. Antanas Razma. Visi komiteto nariai išvardinti gražiai išleistame akademijos programos leidinyje. Šis leidinėlis, o taip pat ir atskiras leidinėlis, skirtas mišių tekstams ir skaitiniams, išleisti ir gražiai atspausdinti, dar kartą rodo, kad komitetas savo darbą atliko gerai iki pačių detalių.

Juozas Baužys

Mirtis

Antano Maceinos

raštuose

KAJETONAS J. ČEGINSKAS

1. MIRTIS IR NEMIRTINGUMAS ISTORIJOJE

„*Niekas istorijoje nemiršta visiškai. Žinomi romėnų poeto Horacijaus žodžiai „non omnis moriar, multaque pars mei vitabit Libitinam — ne visas mirsiu, geresnioji mano dalis išvengs laidotuvių deivės” gražiai nusako asmens mirties reliatyvumą istorijos eigoje (aut.pbr.-AiI 34).*

Taip teigia Antanas Maceina vienoje savo paskutiniųjų studijų *Asmuo ir istorija* (1981). Nagrinėdamas žmogaus buvimą istorijoje, ten pat jis pažymi, kad žmogų nuo praeinamybės gina atmintis (35), sudaro istorijos pagrindą.

Mirtį įveikiantį asmens pasilikimą istorijoje ir tuo pačiu tos mirties reliatyvumą Maceina taip nusako:

„Ne visas mirsiu tik todėl, kad teikiu geresniąją savęs dalį dabartimi tapusiai mano tautos istorijai. Nes tautos atmintimi susigražinta praeitis nebepraeina: ji gyvena tol, kol gyvena ir tauta. Tuo pačiu gyvenu ir aš kaip asmuo, kol esu šios nuolatinės dabarties dalyvis. Mirti istoriškai galiu tik tada, kai arba mano tauta miršta, arba aš pats nutraukiu sąmonės ryšį su savos tautos istorija. Tuomet individualinė mano mirtis yra perdėm

apimli: aš mirštu visas. Horacijaus „non moriar” yra galimas tik istorijos akiratyje” (39).

Kitoje vietoje Maceina primena: „... kaip istorinė būtybė žmogus nė nemiršta dingimo prasme: jis gyvena tuose, kuriems perteikė tautos palikimą, kad jį neštų toliau: savo vaikuose, savo mokiniuose, savo darbuose” (43).

Mūsų, mūsų tautos atmintyje, savo darbuose velionis pasilieka, istoriškai gyvas, ne visas mirė. Bet ar šita asmens nemirtingumo galimybė tautos istorijos akiratyje mus patenkina. Ar nejaučiame skaudžios netekties? Ar neliūdime netekę gilaus mąstytojo, kuris iki pat paskutinės savo gyvenimo akimirkos mus stiprino savo įkvėpimu? Ar krikščionis filosofas, koks visa savo esybe buvo velionis, galėtų pasitenkinti tik istoriniu mirties reliatyvumu?

Toje pačioje studijoje *Asmuo ir istorija* Maceina aiškiai pažymi:

„Gimimas ir mirtis asmens atžvilgiu yra *absoliutiniai* dydžiai” (m.p.-21). Kaip bemėgintume sureliatyvinti mirtį, žmogui ji visuomet turi neatšaukiamą absoliutinę reikšmę buvimo prasme. „Mirtis visados yra ontologinė rizika dingti nebūtyje. Verčiami eiti šios rizikos keliu neišvengiamai, tuo pačiu esame verčiami

Bažnytkaimis Lietuvoje

Adomas Galdikas (1893-1969)

žvelgti į akis nebūčiai kaip gresiančiai prapulčiai, kuri ir sukrečia žmogaus būtybę ligi pat gelmių" (20).

Šita šiurpi kiekvieno mūsų akistata su mūsų asmeniška mirtimi yra neišvengiama ir tiems, kurie tiki nemirtingumu. Minėtoje studijoje Maceina išpėja: „... įrodymų, kad asmuo yra nemirtingas savaime, nėra ir negali būti. Yra tik pasitikėjimas Dievu-Meile kaip manęs Kūrėju, kad jisai trokšdamas manęs kaip manęs paties, savo meilės troškulio niekad neatšauks ir todėl mane *kaip mane patį* amžinai buvime grįs" (21).

Atskirai apie mirtį nei knygos, nei studijos Maceina neparašė ir ta prasme savo mirties filosofijos *sistemiškai* neišplėtojo. Pabrėžiu žodį *sistemiškai*, nes savo gausiuose raštuose mūsų žymusis filosofas daug kur mini mirtį. Atidus skaitytojas, surankiojęs visas užuominas ir įvairiuose sąryšiuose dėstomas mintis, lengvai pastebės, kad mirties tema Maceinos raštuose užima reikšmingą vietą. Ypač tai ryšku šešiuose jo veikaluose, kuriuose nagrinėjami teigiami ir neigiami žmogaus ir Dievo santykiai: tai – *Didysis inkvizitorius* (1946² 1950), *Jobo drama* (1950), *Saulės giesmė* (1954), *Didžioji Padėjėja* (1958), *Niekšybės paslaptis* (1964), *Dievo Avinėlis* (1966).

Nenutyli mirties nė vėlesnieji raštai: *Bažnyčia ir pasaulis* (1970), *Religijos filosofija* (1976), *Filosofijos kilmė ir prasmė* (1978), minėtoji studija *Asmuo ir istorija* (1981), *Dievas ir laisvė* (1985).

Idomu pastebėti, kad autorius, prabėgomis kalbėdamas apie mirtį, nesikartoja, bet kiekvieną kartą pasako ką nors nauja ar praplėčia tai, ką anksčiau minėjo.

Veikale *Didžioji Padėjėja*, kuriame autorius apmąsto Šv. Mergelės Marijos būtį ir veiklą, mirtis labai įvairiai aptariama: tai – žlugimas (166), kaltės pasėka (169), Dievo nerandamybė merdėjime (169), absoliutinė vienatvė (168), įsiterpimas tarp gyvenimo ir perkeitimo (160), asmenybės suskilimas (161), asmeninis dalykas (170), agonija ir kūno suirimas (171), išsiskyrimas iš žemiškosios būsenos (172) nuodėmingos žemiškosios istorijos apraiška (173), gyvybės funkcionavimo pabaiga (174). Tas sąrašas dar galėtų būti tęsiamas, ir tai rodo Maceinos minties aštrumą ir pastabumą.

Nors niekas istorijoje nemiršta visiškai (AiI 34), tačiau „žmonijos istorija ... nuolat siaučiančios mirties arena" (DI¹ 123, DI² 156), „moters iščia veltui kovoja su mirties dėsniu pasaulyje" (DP 76).

„Memento mori” sunaikina bet kokią buveinę, paversdamas ją užėiga, kurią ryt poryt reikės palikti (DiL 34).

„Kas iš to, kad mes žinome, jog mirtis yra natūrali gyvybės pabaiga, jeigu mes šitos pabaigos nenorime, jos bijome ir ją pergyvename, kaip patį baisiausią dalyką” (JD 216).

„Mirtis visados yra ontologinė rizika dingti nebūtyje” (AiL 20).

„... žinome, kad visi miršta. Bet kaip tik šie „visi” ir pridengia pajautimą, kad *mes patys* mirštame, kad *mes patys* praeiname, kad gal rytoj ar poryt *mūsų pačių* nebebus. Mirtis stovi prieš mus tarsi kažkoks svetimas dalykas, ištinkas visus kitus, bet *tu* tarpu ne mus” (aut.pabr. SG 438).

„... mirtis užbaigia žemiškąją žmogaus egzistenciją. Ir šitas užbaigimas yra neatšaukiamas. Mes žinome, kad Indijos reinkarnacijos idėja leidžia žmogui ne sykį pasirodyti žemėje, ne sykį tęsti šiaurinę egzistenciją ir todėl ne sykį mirti. ... Reinkarnacijoje yra neaišku, *kada* žmogus galop palieka šią tikrovę, nes neaišku, ar mūsų regima mirtis yra jau paskutinė, ar gal tik vienas narys ilgoje mirčių grandinėje. ... Žmogus gyvena tik kartą ir todėl tik kartą miršta. Mirtis užsklendžia šią žemiškąją egzistenciją nebegrižtamai ir jos daugiau nebeatidaro. Kas yra po mirties? Buvimas; kitoks, negu čia; ramybės miegas; visko nutilimas; neaiški šešėlinga karalystė? Viena tačiau yra tikra, kad žmogaus gyvenimas žemėje yra vienkartinis ir kad mirtis yra paskutinis šios nepakartojamos egzistencijos aktas. ... Mirtis ... nėra momentas. *Visa žmogaus egzistencija yra nuolatinis mirimas, nes nuolatinis praėjimas*. Tai, ką mes vadiname mirtimi, yra tikrai paskutinis šio nuolatinio mirimo akimirksnis.

„... *Mirtis ir egzistencija yra apspręstos viena kitai*. Kaip tikra yra, kad mes esame, taip lygiai yra tikra, kad mes mirsime. Mirtis yra galutinė mūsų buvimo išvada, gal nuosekliausia išvada iš viso mūsų gyvenimo. Būdama suausta su pačia egzistencija, ji yra nuolatinė, vykstanti visą mūsų gyvenimą. Paradoksiškai kalbant, *mes liaujamės mirti tik mirties momentą*, nes (aut.pabr.-JD 173-4) tuomet pasibaigia mūsų praėjimas. Mirtis yra praėjimo užbaiga. Todėl žmogiškosios egzistencijos palyginimas su dylančiais kalnais, su graužiamais vandens akmenimis, su lietaus nuplaunamu žemės paviršiumi yra labai prasmingas ir tikras. Mes dylame visą laiką, o mirtis yra tik šio dilimo susitelkimas ir jo išsėmimas.

„Tačiau ar mes visiškai sudylame? Ar mirtis yra paskutinis momentas ne tik mūsų laiko, bet ir mūsų būties? Ar niekas iš mūsų egzistencijos turinio nepasilieka anapus? Štai klausimai, kurie turi begalinės svarbos. *Žmogaus nemirtingumo problema egzistenciniu atžvilgiu yra pagrindinė*. Net Dievo buvimas čia atsistoja antroje vietoje. Gali Dievas ir būti, bet jeigu žmogus yra

mirtingas iš esmės, jeigu jis sunyksta *visas*, Dievo egzistencija čia nieko neišsprendžia ir nepadeda. Mirtingas žmogus esančio Dievo akivaizdoje tik dar labiau pasijunta nuskriaustas ir paniekintas. Todėl savam likimui išspręsti nemirtingumas yra pats didysis pagrindas. Štai kodėl visos tautos visais amžiais yra tikėjusios, kad žmogus gyvena ir po mirties” (aut.pabr.-JD 175).

2. MIRTIES FENOMENOLOGIJA

Savo reikšmingiausiam veikale *Filosofijos kilmė ir prasmė* Maceina gretina mirtį su blogiu ir kančia tokiais žodžiais:

„Blogis, būdamas linkme nebūtin, įsikūnija mumyse kančios lytimi ir stumia mus taip pat nebūtin. Būtybės gelmė tampa asmeniniu mūsų likimu. Ji graso mums nebūtimi ir galop sunaikina mus mirtimi. Mirtis, būdama kraštutinė blogio apraiška ir galutinė kančios regimybė, atskleidžia gelmės matmenį būtybėje visu jo šiurpumu” (FKiP 120).

Tai objektyvus blogis, kurio „nepašalina ir net nė nepridengia jokia filosofija, kadangi jis mirties veiksmu ištinka galop ir patį filosofuojantį” (121).

Jobo dramoje, mąstydamas apie žmogaus būtį kančioje, Maceina mirtį, lygiai kaip kančią, kovą ir kalnę, vadina „kraštine situacija”, kurion patekęs žmogus „ypatingu būdu pajaučia slenkąs prie savo būties ribos ir pergyvena nebūties grėsmę” (JD 7).

„Kraštinėse situacijose aptemsta ne kuris nors teorinis klausimas, bet pats mūsų buvimas” (55).

„Kraštinėse situacijose žmogus aiškiai patiria, kad jis yra dulkė ir į dulkę pavirs, jeigu kas nors *kitas*, aukštesnis ir galingesnis už jį, jo iš šių dulkių neišvaduos. Kitaip sakant, šiose situacijose žmogus suvokia, kad *ne jis yra savo būties autorius*; kad ne pats savimi jis laikosi buvime; kad ne pats savo valia jis gali pergalėti jam nuolatos apsireiškiančią ir jo sąranganon įmintą nebūtį” (aut.pabr.-JD 8).

Mirtis atrodo kaip gimimo užbaigėja. Štai kaip *Jobo dramoje* Maceina gretina šiuos du egzistencijos taškus:

„Gimimas ir mirtis yra du stipriausi šviesosvaidžiai, kurių sankryžoje esti vykdoma mūsų egzistencija. Tai yra du taškai, kurie be galo tolsta vienas nuo kito, tačiau kurie abu meta tam tikros šviesos mūsų gyvenimui. Juodu abu uždaro mūsų egzistenciją. Juodu abu pastato žmogų nebūties akivaizdoje. Tačiau egzistencijai juodu abu turi labai skirtingos reikšmės. Priešais mirtį žmogus stovi vienišas. Mirties akimirka jo gyvenimas jau yra praėjęs. Galėjo jis būti vienkoks ar kitoks; gali jis mirties valandą jam teikti džiaugsmo ar skausmo, bet kiekvienu atveju jo jau nebėra. Jis pasiliko praeityje. Jo nebegalima nei pakeisti, nei iš naujo gyventi. Mirties momentą žmogus esti išvelkamas iš objektyvinių buvimo formų ir pasilieka pats vienas su savuoju Aš.

Kapinės

Adomas Galdikas (1893-1969)

Jam palieka tik subjektyvinis jo nusistatymas, tik jo elgsena (JD 124), kuria jis priima mirtį, ją pergyvena ir kuri, krikščioniškai kalbant apsprendžia tolimesnį pomirtinį jo likimą. Todėl ta filosofija, kurios centre stovi mirtis, savaime virsta žmogaus nusistatymų filosofija. Mano santykis su mano mirtimi čia pasidaro pagrindinė problema. Kaip aš priimsiu mirtį ir kokios reikšmės man ji turės? Kokios prasmės ji jau dabar turi mano tebesitęsiančiam dar gyvenimui? Kaip aš turiu šį gyvenimą tvarkyti, kad mirties prasmė būtų atskleista ir įvykdyta? — Štai klausimai, į kuriuos stengiasi atsakyti mirties filosofija. Atsakymai savo turiniu gali būti įvairūs. Tai priklauso nuo metafizinių pažiūrų į patį žmogų. Tačiau visus šiuos atsakymus mirties akivaizdoje riša viena formalinė jungtis: *žmogaus elgsena*. Mirties akivaizdoje ir egzistencijoje, kuri būna mirties akivaizdoje, žmogaus elgsena yra pagrindinis ir lemiantis dalykas. Todėl mirtis ir sutelkia žmogų prie jo paties. Egzistencija mirties akivaizdoje virsta rūpesčiu dėl savojo Aš" (aut.pabr.-JD125).

Saulės giesmėje Maceina mirties šviesoje ryškina dvasios ir kūno santykius žmogui:

„Mirtis atitraukia dvasią iš gamtos, ir kūnas nustoja buvęs dvasios reiškėjas. Todėl jis ir virsta *lavonu*. Jis grįžta atgal į žemę, iš kurios buvo paimtas. Kūno atsipalaidavimas nuo dvasios, jo pastanga virsti

savarankiška būtimi reiškia jo paties žlugimą”.

„Mirtyje šis atsipalaidavimas ir sykiu šis žlugimas yra pats ryškiausias, tačiau nevienintelis. Didesnio ar mažesnio atsipalaidavimo ženklų matyti visame žmogaus buvime (aut.pabr.-SG 71).

Rojinis žmogus nekentėjo, nejautė atpalaiduotų aistrų šėlsmo ir nemirė. Jo kūnas, nors ir būdamas susijęs su erdve ir laiku, gyveno tobuloje dvasios valdžioje. Tačiau nuodėmė, atitraukusi dvasią nuo Dievo, tuo pačiu atitraukė kūną nuo dvasios. Kūnas pasidarė *savarankiškas*. Bet kaip tik todėl jis įsijungė į gamtos likimą: į jos kentėjimus, į jos aistras ir į jos mirtingumą. Todėl šiandien kūno įdirbimas reiškia ne tik erdvės ir laiko pergalėjimą, kaip rojiniam žmogui, bet kartu pergalėjimą kančios, aistros ir mirties ... Prisikėlęs kūnas yra visos kūninės mūsų būsenos idealas (aut.pabr.-SG 77).

„Askezė nėra kūno žalojimas, bet kaip tik (82) jo gelbėjimas. Palenkdamas kūninę mūsų būseną dvasinei, ji tuo pačiu atstato esminę kūno paskirtį ir išvaduoja jį nuo žlugimo, nes kiekvienas kūno atsipalaidavimas nuo dvasios reiškia jo mirtį” (SG 83).

„Mirtis yra būdinga tuo, kad jos valandą žmogus pasilieka vienų vienas. Nuo jo pasitraukia ne tik pasaulis, bet net ir Dievas. Kristaus atodūsis ant kryžiaus „mano Dieve, mano Dieve, kodėl palikai mane”

yra šios nuostabios vienatvės išraiška. Todėl yra visai suprantama, kad juo žmogus mirties akivaizdoje yra laisvesnis nuo ryšių su daiktais, juo lengviau jis apsisprendžia Viešpaties atžvilgiu, nes jo *aš* tuomet nėra blaškomas pašalinių rūpesčių. Ir priešingai, juo labiau mirties valandą žmogus jaučiasi dar daug nuo ko neatsipalaidavęs, juo sunkiau jam yra susitelkti aplinkui Dievą ir pergyventi Jį kaip vienintelę atramą bei priebėgą. Mirtis, kaip ir kančia, yra kilni tik tada, kai ji esti laisva. O laisva ji esti tada, kai žmogus ją pasitinka ir prisiima *visu savimi*; vadinasi, kada ji jam yra ne pašalinis ir atsitiktinis, bet centrinis ir pats svarbiausias jo egzistencijos aktas" (aut.pabr.-SG 447-8).

„Mirtis yra absoliučiai *asmeninis* dalykas. Kiekvienas žmogus miršta vienas ir vienišas. Niekas negali kito mirties pergyventi ir todėl ja su kitu pasidalinti. Vienas vienintelis, kuris prisiėmė ant savęs mūsų mirtį, ją iškentė ir todėl pergalėjo, buvo Kristus — Dievažmogis. Tačiau jokiam žmogiškajam *asmeniui* nėra įmanoma dalyvauti kito mirtyje" (aut.pabr.-DP 170).

„Mirties valandą žmogus lieka vienut vienas su Dievu" (RF 208). „Kūrimo akimirką žmogus Dievo atsidavimu kyla kaip grynas jis pats. Mirties akimirką jis vėl grįžta į šį grynai save patį, kad jį kaip įkūnytą Dievo meilę priimtų ar atmestų. Apsispręsti mirties akimirką žmogui reiškia: arba teigti save kaip kitą Aš Dievo atžvilgiu ir tuo būdu save Dievui užklesti, arba teigti save kaip Dievo Tu ir tuo būdu save Dievui atverti ... Anas pirmąsias ontologinis santykis, Dievo pagrįstas žmogaus sukūrimu, mirties akimirką yra žmogaus arba galutinai priimamas, arba galutinai atmetamas. Mirtis įtempia šį santykį ligi tokio laipsnio, jog jis virsta tolimesne, tai yra, pomirtine žmogaus asmens *būseną*: po mirties žmogus buvęs taip, kaip jis laikosi mirties akimirką savo dieviškojo Tu atžvilgiu (aut.pabr.-RF 209).

„Laiminga yra ir kaltė, ir kančia, ir kova, ir galop mirtis, nes visos jos pastato žmogų Dievo akivaizdoje. Jos visos atskleidžia transcendencijai jo egzistenciją. Jos visos žmogų atveria Dievui, kuris jį pripildo nauja šviesa, nauju turiniu, nauja galia" (JD 91-2).

„Žmogiškosios prigimties sankrėtis mirties metą išsina aikštėn ne Sokrato, bet kaip tik Kristaus mirtyje. Jokia filosofija čia negelbsti ir nepaverčia mirties skaistaus veido jaunuoliu, kuris ramiai nusvarina žibintą, kaip kad graikai vaizduodavosi" (FKiP).

3. KRIKŠČIONIŠKASIS MIRTIES SUPRATIMAS

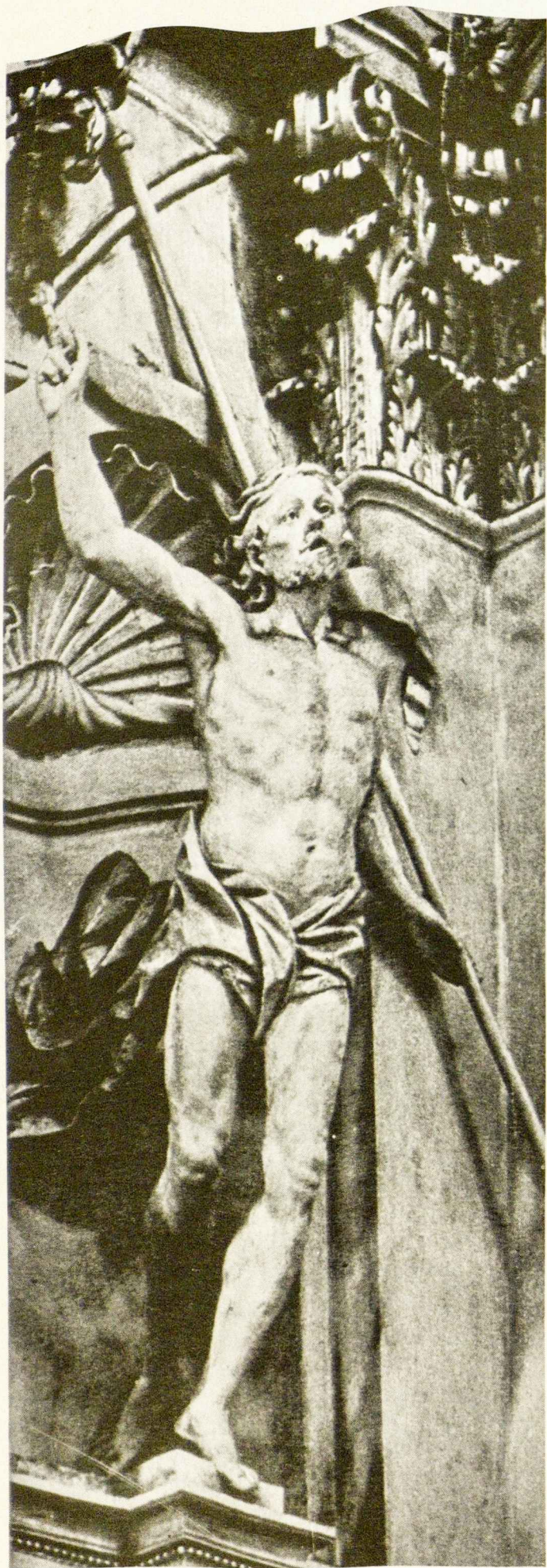
Antanas Maceina nelaikė savęs teologu, nors teologiją studijavo jaunystėje ir vėliau būdamas subrendęs filosofas. Savo raštuose teologijos temų jis nevengė. Jei ir nebūtų jis laikytinas teologu įprastine ir tradicine prasme, tai vis dėlto nereikėtų nustepti, jei

kada nors jis užims reikšmingą vietą lietuviškosios teologinės minties istorijoje, kuriai priklauso žymi dalis jo raštų, priklausančių dvasinei literatūrai (theologia spiritualis). Kiekvienu atveju Maceina yra krikščionis filosofas iki kaulo smegenų, todėl jo mirties supratimas visiškai krikščioniškas. Ir tai nekelia nė mažiausios abejonės.

„Daugiausia paguodos savyje turi krikščioniškoji prisikėlimo ir žemės atnaujinimo idėja. Krikščionybė skelbia, kad mirtis gyvenimą tik pakeičia, bet jo nesunaikina; kad laikų pabaigoje dieviškoji galybė prikels mūsų kūną, sujungs jį vėl su atsiskyrusia siela ir tuo būdu vėl atstatys sugriautą žmogiškosios būtybės pilnatvę ... Kitaip sakant, krikščionybė teigia, kad mūsų egzistencija pasikartos tame pačiame kūne ir toje pačioje žemėje, tik perkeistu pavidalu; kad pasitraukimas iš žemės yra tik laikinis, atsiradęs dėl mirties, kuri esanti nuodėmės pasėka ... tarp rojus ir perkeistosios žemės įsiterpė sunki ir nuodėminga istorija, turinti pereiti per mirtį ir per laikinį atsiskyrimą. Bet kai laikas pasidarys pilnas, istorija pasibaigs, mirties sugriautas gyvenimas bus atstatytas, žemės pavidalai perkeisti, ir žmogui bus grąžinta pirmąsias jo egzistencija ir pirmąsias jo paskyrimas" (JD 157).

„Neperkeista žemė negali pakelti nei tikro dvasiškumo, nei tuo labiau pilnutinio dieviškumo. Todėl, ji turinti praeiti. Tačiau po jos ateis nauja žemė ir naujas dangus, kaip amžinojo žmogaus tėviškė, į kurią jis sugrįš. Todėl krikščionis mirties akivaizdoje nėra pesimistas. Jis žino, kad atsiskyrimas pasibaigs. Ir vis dėlto ano minėto liūdesio krikščioniškoji viltis panaikinti negali, kadangi ji negali žmogaus išgelbėti iš atsiskyrimo *fakto*. Krikščioniškai žiūrint, grįžimas į perkeistą žemę yra tikras. Tačiau mes vis tiek esame priversti iš šios žemės pasitraukti. Šitas priverstinis pasitraukimas yra nepergalimas, tuo pačiu yra nepergalimas nė iš jo kylas liūdesys ... Atsiskyrimo liūdesys pasilieka visados ir yra būdingiausias mūsų egzistencijos palydovas. Jis yra nepergalimas, kaip nepergalima šioje tikrovėje yra pati mirtis" (aut.pabr.-JD 178).

„Krikščionybėje pomirtinis buvimas jau nebėra likimas, bet apsisprendimas (aut.pabr.-JD 179)." ... pasilieka tik psichologinis liūdesys dėl atsiskyrimo, bet jis niekada nevirsta nepargalimu juodu pesimizmu. Gedulingųjų mišių prefacijoje yra sakoma: „Kuriuos nuliūdina tikra mirties būtinybė, tuos paguodžia būsimojo nemirtingumo pažadas", ... Mirtis fizine prasme yra ne kas kita, kaip pašaukimo nutraukimas: tai įsakymas susirinkti tarnams pas savo valdovą ir parodyti, kiek talentų yra laimėta aname būties žaisme. Ir tasai žmogus, kuris prigimtąsias dovanas yra padvigubinęs, sutinka mirtį šviesiu žvilgiu, tuo pačiu, kuriuo jis ir žemę sugavo. O tasai, kuris savo talentą pakasė žemėje, aptemsta savo egzistencijoje, nes mirtis

Prisikeliantis Kristus. Skulptūra Šv. Petro ir Povilo
bažnyčioje Antakalnyje-Vilniuje (XVII amž.)

jam yra neprasmes atsivėrimas. Todėl apsisprendimas mirties akivaizdoje, kurį taip smarkiai pabrėžia egzistencinė filosofija, priklauso taip pat nuo mūsų pašaukimo, nuo ištikimybės (179) jam ligi galo. Ne mirties, kaip fizinio fakto, herojiškas prisiėmimas ir iškentimas yra tikro apsisprendimo ir tikros elgsenos ženklas, bet *mirties pergyvenimas, kaip pašaukimo užbaigos*. Mirties akimirka yra paskutinė mūsų pašaukimo akimirka — štai egzistencijos pabaigos prasmė” (aut.pabr.-JD 180).

„Kai priešais žmogų atsistoja tikrai mirtis, kaip vienintelė nepaneigiama tikrovė ir kai anapus karsto jis nieko nebesitiki rasti, tuomet žmogus pereina į Dievo priešingybę ir pradeda griauti jo tvarką pasaulyje. Nihilistinis nusistatymas yra antikristinio prado šaltinis ir atskiros žmogaus ir visos žmonijos gyvenime” (DI⁹¹⁻²).

Antikristinis pradas istorijoje, dykumų dvasia, didysis inkvizitorius remiasi įsitikinimu, kad „anapus karsto yra tikrai mirtis” (JD 88,140) „anapus žemės yra tikrai mirtis” (JD 123).

„Nereliginis žmogus, kuris su transcendencija neturi jokių ryšių, mirtį pergyvena kaip visišką išnykimą, kaip perėjimą gryojon nebūtin, kaip galutinį mūsų Aš žlugimą. Šiuo atžvilgiu jokių svyravimų toksai žmogus neturi. Iš kitos pusės, krikščioniškasis žmogus taip pat nesvyruoja. Tikėdamas į dieviškąjį Apreiškimą, jis žino, kad mirtis yra ne išnykimas, bet tikrai egzistencijos, vykstančios laike, pakeitimas į egzistenciją amžinybėje, kurioje ji nebevyks, bet bus visa kartu. Ir nereliginiam, ir krikščioniškajam žmogui mirtis yra visiškai aiški; vienam išnykimas, antram perėjimas. Nereliginis žmogus mirtį supranta tikrai savo protu, kuris regi egzistencijos galą, o už šitos ribos prasiskverbti neįstengia. Todėl jis ir daro išvadą, tegul ir logiškai nepateisinamą, kad mirtis yra išnykimas. Krikščioniškasis žmogus mirtį supranta jau pagal Dievo Apreiškimą, kuris teigia, kad mirtimi žmogus neišnyksta, bet tik peržengia šios egzistencijos ribas, pereidamas į kitokį buvimą, dar realesnį, negu šisai (JD 172).

„Mirties akivaizdoje nebūtinai galima tik gerti ir valgyti; mirties akivaizdoje galima ir mylėti, ir kurti, ir prasmę teikti, perkelti ją iš anapus į šią pusę ... tik mirties šviesoje gyvenimas tampa švente, o buvimas — verte: *Hiersein ist viel* (Rilke) (aut.pabr.-DiL 34-5).

„Žmogus yra atviras ne tik mirčiai; jis yra atviras ir pomirtinei savo buvimo tasei ... Mirtis yra tik buvimo pasaulyje galas, kuris pats savimi anaip tol nereiškia ontologinio Aš-būtybės grįžimo į nebūtį” (DiL 36).

„Egzistencinės filosofijos nenuoseklumas kaip tik ir yra tas, kad ji teregi mirtį, o neregi galimybės nemirtingumui.

Laisvė yra atvirybė mirti kosmologiškai, bet sykiu

ir atvirybė nemirti ontologiškai" (DiL 36).

Mirties filosofija Maceinos raštuose neatskiriama nuo mirties teologijos, ypač tai ryšku tarp 1954 ir 1966 metų pasirodžiusiuose veikaluose: *Saulės giesmė*, *Didžioji Padėjėja*, *Niekšybės paslaptis* ir *Dievo Avinėlis*. Mąstydamas apie mirtį, Maceina vadovaujasi krikščioniškojo tikėjimo tiesomis.

Saulės giesmėje jis pabrėžia: „Kristus yra mūsų Gelbėtojas ne tuo, kad Jis mirė, bet tuo, kad *Jis mirė ir prisikėlė*“ (aut.pabr.-430).

Tą pačią mintį knygoje *Dievo Avinėlis* jis taip plėtoja: „Be prisikėlimo Kristaus mirtis būtų buvusi visiškai ir galutinis jo pralaimėjimas: miręs ir neprisikėlęs Jėzus yra joks pasaulio Išganytojas net jeigu jis morališkai ir būtų pasiaukojęs už žmoniją. Tačiau be mirties Kristaus kenozė būtų sustojusi pusiaukelėje, ir Jėzus nebūtų išsėmęs viso žmonijos likimo, vadinasi, nebūtų realiai pasiėmęs jos nuodėmių, nes kas realiai pasiima žmonijos nuodėmes, tas pasiima ir mirtį kaip nuodėmės pasėką“ (DA 99).

„... mirimas užbaigia seną buvimą, be kurio ir naujasis būtų neįmanomas. Šia prasme mirtis išganymui yra tokia pat esminė kaip ir prisikėlimas (100) Velykiniame bizantinės liturgijos himne: „Ateikite, krikščionys, pagarbinti Kristaus prisikėlimo; juk tai per kryžių atėjo džiaugsmas į pasaulį. Todėl be paliovos giedame, Išganytojau, Tavo prisikėlimui, nes, iškentęs kryžių, Tu sunaikinai mirtį mirtinai“ (DA 101).

Niekšybės paslapyje Maceina pabrėžia Kristaus mirties ir prisikėlimo reikšmę žmogaus išganymo istorijoje. Ir mirtis po Kristaus nebe ta:

„Ligi Kristaus mirtis buvo galutinė. Tiesa, ir senovinis žmogus nujautė, kad kūno atstatymas laikų pabaigoje esąs galimas. Tačiau ši jo nuojauta neturėjo jį ką atsiremti. Ji neturėjo laido, kad taip iš tikro įvyks. Kristaus prisikėlimas tokį laidą žmonijai kaip tik davė. Kristus ne tik skelbė, kad mirusieji prisikels, bet ir *pats prisikėlė*. Tuo būdu Jis patvirtino savo pažadą ir padarė nežlungamą. Mirtis po Kristaus yra nebe galutinė, o tik laikinė, tik praeinanti“ (aut.pabr.-86).

„Paviršutinis mirties triumfas Golgotoje iš tikro buvo galutinis jos pralaimėjimas, nes čia mirtis susidūrė su savanorišku jos priėmimu ir todėl neteko fatališko savo pobūdžio, taip labai jai esmingo istorijoje prieš Kristų. Taip yra ne tik krikščionies santykiuose su mirtimi, bet ir apskritai su kentėjimais. Kas kenčia laisvai, pergali kančią“ (SG 441).

„Velykos yra *pati pirmoji krikščionių šventė*“ (aut.pabr.-SG 431). „Antikristas gali dalyvauti mūsų Kalėdose ir stovėti prie prakartėlės; jis gali giedoti su mumis „verkite angelai“ didįjį penktadienį; tačiau jis niekad nedalyvaus Velykų procesijoje ir niekad nedžiūgaus su mumis „Linksmos dienos“ tonais“ (NP 82).

„... krikščionybė nepamiršta, jog šiam džiaugsmui

pažadinti reikėjo Kalvarijos kalno aukos, reikėjo kančios ir mirties, kad tiek pats Kristus, tiek su Juo visa žmonija „įeitų į savo garbę“ (Lk24,26). Tačiau krikščionybė šios mirties nesuabsoliutina. Ji laiko ją egzistencine apraiška, bet ne žmogiškosios paskirties principu, nes *mirtis yra pergalė prisikėlimu*, anuo didžiuoju gyvybės triumfu, didžiausiu, koks tik iš viso gyvybei yra įmanomas. *Prisikelti yra daugiau, negu nemirti*. Nemirimas yra tiktai gyvybės pratęsimas, tuo tarpu prisikėlimas yra gyvybės viešpatavimas. Kristus tapo visatos Karaliumi ne tuo, kad Jis mirė, bet tuo, kad Jis prisikėlė ... Iš kitos tačiau pusės krikščionybė neneigia ir nesukasdienina mirties tragikos. Visi mes turime mirti, nes visi esame paliesti nuodėmės. Tai yra skaudus dalykas, kelias liūdesio mūsų dvasioje, kaip jis kėlė jo ir Išganytojo sieloje Jo mirties išvakarėse. „Mano siela nuliūdusi ligi mirties“ (Mk 14,34) — šie Viešpaties žodžiai išreiškia mūsų pačių nusistatymą mirties atžvilgiu. Mirtis nekelia mūmųse džiaugsmo, nes ji yra nuodėmės pasėka; nuodėmės, to liūdniausio ir nelaimingiausio dalyko visoje tiek asmeninėje, tiek bendruomeninėje žmogaus egzistencijoje. To neneigia nė Bažnyčia, sakydama gedulingųjų Mišių prefacioje, kad „nuliūdina tikra mirties būtinybė“. Tačiau čia pat liturgija priduria, kad sykiu mus „paguodžia būsimąjį nemirtingumo pažadą“. Tuo ji kaip tik ir nurodo, kad *krikščionies žvilgis yra nukreiptas į visuotinį prisikėlimą istorijos pabaigoje*. Mirtis krikščioniui yra tik laikinis dalykas, kaip ji laikinė buvo ir Kristui. Po jos eina prisikėlimas amžinam gyvenimui ir amžinai garbei“ (aut.pabr.-SG 382-3).

Tai mums rodo Šv. Pranciškus Asyžietis, tas „krikščioniškojo gyvenimo šauklys“, kuriam Maceina paskyrė savo *Saulės giesmę*. Šv. Pranciškus vadino mirtį seserimi (411), ją pasitiko giedodamas — *mortem cantando suscepit* (SG 450) ir galėjo ją paversti savo malda: „Pagarbintas būk, Viešpatie, mūsų kūno mirtimi, iš kurios nė vienas ištrūkti negali. Vargas tiems, kurie miršta sunkiose nuodėmėse. Palaiminti tie, kurie mirtį randa šventojoje Tavo valioje, nes jų neištiks antroji mirtis“ (SG 449-450).

Cituojamų A. Maceinos veikalų santrumpos:

AiI	Asmuo ir istorija 1981
DA	Dievo Avinėlis 1966
DI	Didysis inkvizitorius 1946 ¹ 1950 ²
DiL	Dievas ir laisvė 1985
DP	Didžioji Padėjėja 1958
FKiP	Filosofijos kilmė ir prasmė 1978
JD	Jobo drama 1950
NP	Niekšybės paslaptis 1964
RF	Religijos filosofija 1976
SG	Saulės giesmė 1954

Prof. Antanas Maceina

iš arti ir toli

Atsiminimų žiupsnelis

VINCAS NATKEVIČIUS

1. Jaunutis profesorius Lietuvoj

Jau būdamas Vilkaviškio gimnazijos aukštesnėse klasėse, uoliai skaičiau prof. Maceinos straipsnius ano meto katalikų spaudoj — „Židiny“, „XX amžiaus“ dienrašty. Tad degiau smalsia jį išvysti gyvą universiteto katedroj, kai 1938, baigęs gimnaziją, rudenį įstojau į Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą Kaune studijuoti lietuvių literatūros ir filosofijos. Maceina ir St. Šalkauskis buvo mano pasaulėžiūriniai vadai, kurių pažiūromis buvau persiėmęs ir kurie lemiamai apsprendė, kad šalia literatūros ėmiausi studijuoti ir filosofiją. Maceina 1938 metų rudens semestrą neskaitė jokio filosofinio kurso, tevedė mokslinio darbo metodikos pratybas, kurios buvo privalomos visiems pradedantiems studijuoti. Tą rudenį į Teologijos-filosofijos fakulteto filosofijos skyrių naujai įstojančių studentų buvo bene 20. Tai buvo drąsūs idealistai jaunuoliai, jaunuolės, savo ateitį statą pavojun. Mat filosofijos skyrius buvo beteisis: tautininkų valdžia atsisakė pripažinti jo išduodamus baigimo diplomus. Prof. Z. Ivinskis, dėstęs filosofijos skyriuje istoriją, vėliau (išėivijoj) anuometinį Teologijos-filosofijos fakultetą taikliai pavadins apsupta tvirtove.

1938 rudenį docentas Maceina tebuvo 30 metų, atrodė nepaprastai jaunai. Kai jis anuomet pirmąkart įžengė į auditoriją, kurioj jo laukė naujieji studentai, viena mano kolegė vilkaviškite nejučiom prasitarė: „Argi šitas vaikelis — profesorius Maceina?!“ Pirmoji mokslinio darbo metodikos valanda buvo skirta mus paruošti studijoms. Profesorius aiškino mums, kad kiekviena mokslo sritis, net ir filosofija, pasirinkta studijoms, gali garantuoti pragyvenimą, jei tik ji bus rimtai išstudijuota. Kalbėjo jis ramiai, logiškai, be jokio dirbtinio užsidegimo, gyvomis mažomis akimis bėgiodamas nuo vieno klausytojo prie kito.

Profesoriaus reikalavimai buvo kieti: reikėjo kiekvienam parašyti referatą ir jį auditorijoje perskaityti, kolegoms studentai dėl jo pareiškėdavo savo nuomones. Ne

visiems studentams pavykdavo iš karto referatą parašyti taip gerai, kad jis galėtų būti viešai perskaitytas. Kartais reikėdavo jį pataisyti. Žodžiu, pajutom, jog Maceina reiklus. Filosofijos kursų anuomet (1938-1940) Maceina skaitė mažai, daugiausia buvo atsidėjęs pedagogikai. (1940 kaip tik išleido stambų „Pedagogikos istorijos“ veikalą). Iš vokiečių okupacijos metų labiausiai atmintin įstrigo jo paskaitos apie R. M. Rilės poeziją.

2. Prof. Maceinos vaidmuo, atkuriant pokarį ateitininkus Vak. Vokietijoje

Į artimesnį asmeninį kontaktą Lietuvoje su prof. Maceina nesuėjau. Kitaip virto išėivijoj. Kai 1945 rudenį atsikėliau Tiubingenan, kur susispietė pati didžiausia lietuviškoji pabėgėlių studentų kolonija (per 200 studentų), netrukus su profesoriumi užsimezgė artimi santykiai. Gyveno jis kurį laiką visai netoli Tiubingeno, Niurtingeno pabėgėlių stovykloj, tad buvo paranku jį ten aplankyti.

1945-1946 metų sąvartoje, išėiviams ėmus atkurti Lietuvoje veikusias organizacijas, buvo svarstoma, ar ir katalikai turėtų išėiti viešumon su visomis savo organizacijomis. Buvo nuomonių, jog katalikams reikia atsteigti bažnytines brolijas ir Krikščionių demokratų partiją. Šitokios pažiūros nebuvo žymieji katalikai šviesuoliai: A. Maceina, J. Ambrazevičius-Brazaitis, A. Damušis. Su jais man teko šiuo klausimu kalbėtis, — jie buvo už naują katalikų veiklos būdą: veiklos židiniu turėjo tapti parapijos, ne organizacijos, kaip buvę nepriklausomoje Lietuvoje. Vienintelė organizacija, kuri turėjo egzistuoti šalia parapijos, buvo *ateitininkai*, nes jie, kaip šviesuomenės organizacija, buvo ypatingos svarbos. Šios minties tėvas — tiek dėl parapijos, kaip veiklos židinio, tiek dėl ateitininkų šalia parapijos — buvo prof. Maceina. Jam pritarė Tautinė Popiežiaus Misijos Delegatūra, kuriai vadovauti popiežius paskyrė kun. F. Kapocių, isikūrusį Kirchheime (pietinėj Vokietijoje, Wiurtembergė).

Ateitininkiškoje veikloje pokario metais Vokietijoje, Studentų ateitininkų sąjungos studijų dienos Seeshaupte prie Starnbergo ežero 1947.VIII.16-24. Pirmoje eilėje iš kairės: dr. Zenonas Ivinskis, dr. Jonas Gri-

nius, Kazimiera Bradūnienė, dr. Antanas Maceina; antroje eilėje iš kairės: žurnalistas Antanas Pauliukonis, anuometinis „Aidų“ leidėjas Jonas Sakevičius-Sakas ir „Aidų“ redaktorius Kazys Bradūnas.

1945 žiemą Tiubingene buvo mano iniciatyva sudaryta Moksleivių Ateitininkų Sąjungos centro valdyba, kuriai, be manęs, dar priklausė Vytautas Žvirzdys (dabar Vardys) ir Julius Kakarieka. Man teko jai pirmininkauti, mat turėjau daugiausia patirties ateitininkiškojoje moksleivių veikloje, — buvau paskutinis nepriklausomoje Lietuvoje Moksleivių Ateitininkų Sąjungos centro valdybos pirmininkas. 1946 žiemos pradžioje Vytautas ir aš apvažiavom visas didesnes išėivių (tada besivadinančių tremtiniais) stovyklas, nuo Miuncheno iki Liubeko, kurdami moksleivių ateitininkų kuopas ar jau įsikūrusias lankydami, užmegzdami santykius su gimnazijų ir progimnazijų kapelionais. Pirmoji išėivijos moksleivių ateitininkų konferencija įvyko 1946 balandžio mėn. Tiubingene, kur buvo formaliai atsteigta Moksleivių Ateitininkų Sąjunga. Netrukus jos pirmininku tapo Vardys, o aš perėmiau Ateitininkų Federacijos generalinio sekretoriaus pareigas, nes jau buvo atkurta visa trilypė Ateitininkų Federacija, kurios vadu tapo prof. Adolfas Damušis.

Su prof. Maceina teko ypačiai artimai bendradar-

biauti, kai 1946 buvo Tiubingene įsteigtas viešų paskaitų klubas, mano vadovaujamas. Jame kelias paskaitas skaitė Maceina, jose pirmą kartą viešumai atskleidęs savo pažiūras į valstybės, Bažnyčios bei kultūros santykius. Per klubo paskaitas jis perdavė tai, kas vėliau buvo pavadinta populiariu „nepasaulėžiūrinės politikos“ vardu. (Šias Maceinos politines idėjas netrukus perėmė Lietuvių Fronto Bičiulių sąjūdis.) Dėl jų Maceina suėjo į sankirtį su mūsų bažnytine hierarchija, kuri vetavo jo rinkimą į Ateitininkų Federacijos vadus. Juo turėjo jis būti išrinktas per vadinamąją Reino konferenciją (1947 gegužės 22-24), plaukiant dideliame ateitininkų būriui Reinu. Ir šiandien, po 40 metų, matyte matau profesorių Maceiną gulintį ant suolo laivo denyje ir bandantį save apraminti, kai jam buvo perduotas vyskupo laiško turinys, laikas jo asmenį „nepatogų“ aukštajai Ateitininkų Federacijos vietai. Profesorius dėl šio „veto“ labai jaudinosi ir jo niekad neužmiršo. (Net po daugelio metų — 1984 — man prasitarė, ar tik Šv. Dvasia lietuvius katalikus tokiu būdu nebaudžianti...) Beliko išeitis — rinkti profesorių bent į Ateitininkų Federacijos Tarybos pirmininkus.

Ateitininkų vado pareigas jis vis dėlto kurį laiką ėjo, nes netrukus po Reino konferencijos dr. A. Damušis, konferencijos perrinktas vadu, išemigravo į Jungtines Amerikos Valstybes. Ten 1949 lapkričio mėn. buvo perkelta ir vyriausioji Ateitininkų Federacijos valdyba. Tada ir pasibaigė tiesioginė organizacinė Maceinos veikla ateitininkuose.

3. Maceina iš arčiau

Pokary Tiubingeno studentams ateitininkams Maceina buvo neabejotinas autoritetas. Būtų galima netgi teigti, kad anuomet kone visi ateitininkai, išskyrus vien negausų vyresniųjų būrį, į Maceiną žiūrėjo kaip į naujų sėkmingesnių kelių skynėją lietuvių katalikų veikloje. Toks jis paliko daugeliui ir vėliau, kai nuo 1956 ėmė dėstyti filosofiją Freiburgo universitete, o nuo 1959 (iki 1970) Miunsterio universitete. Į gyvenimo pabaigą jis galėjo būti patenkintas, kad jo pažiūra, jog valstybė

negali primesti piliečiams pasaulėžiūros (taigi ir religijos), buvo pateisinta II Vatikano susirinkimo. Tokiu būdu jo skelbtoji „nepasaulėžiūrinės politikos“ idėja nebuvo priešinga Bažnyčios nusistatymui. Kad Maceina nebuvo joks „pavoingas progresistas“ parodė ir jo teologinės mintys, dėstytos jo knygose ir straipsniuose trim paskutiniaisiais jo gyvenimo dešimtmečiais. Sakysim, jis griežtai atmetė simbolinį Šv. Rašto aiškinimą, pagal kurį, pavyzdžiui, Senajame Testamente minimas visuotinis tvanas buvęs tik Dievo bausmės simbolis, todėl iš tikrųjų tokio tvano visai nebuvo. O šiandien ne vienas ir katalikų teologas (ne tik protestantai) nori Šv. Raštą aiškinti simboliais. Ir į vad. išlaisvinimo teologiją Maceina žvelgė nepalankiai, visai sutikdamas su Vatikano Tikėjimo kongregacijos pažiūra.

Mano su prof. Maceina seniai užmegztas artimas ryšys maždaug prieš septynerius metus išaugo į vyresniojo ir jaunesniojo draugo santykį. Dažnokai (apie 2 kartus per mėn.) jam skambindavau telefonu, 1984

Albinus, 1986. Kaledos.

Mislaji Ponia Tane,
Mislaji Vinceli.

Ārīn ir gudrojs līdējums
 ir garus zolīkus šķināšanu mēlēm.
 Ar jē-bent man-bus, sverīdusi, kāp
 gudu nāte, aboju. Sieji burvāpāti.
 Lai pilni visokā negēli, a dabar
 baigā juos lūroja. Pirmēli karvoks
 bronchitis spasmatis, kūtis lēn
 aizspandēia kvēpavīmo tākus, jōg
 alrodo znuqas eti karāmas, pēsimti,
 dienu - laiģis i vrentoni's dienuis-
 tveisin gulēti i nē kōjos nehelbi
 laukur. Bjartausciat gā nosulys,
 kūtis karhina ypač nekļ. Vai siļp-
 uina oirdz. Tai trunka jau drōs
 savaitēs. Na, bet gal gudrojs
 līdējimas pārieks vīospānion ausi,
 it 1987 m. Bus reinfektas galv, kāp
 puozapui Egipē.

Savan neguonai d'KMS Akademija,
vileistę St. Šalkauskio „Rinktinis“
rašys T. Lomų (filosofijos studijos) dang
paskaitianis is naujo. Ar, Viešpatie!
Kai p loli mes esame net Šalkauskio.
Kokia svetima yra mūsų dabar jo
mąstyse. Ar kult neatsikomas klau-
simas: Kas būtų būtų, jei Lietuvo
gyvenimas būtų likęs normalus? Ar
mes, Šalkauskio ugdymiai, vgi bū-
tume jam taip susvetimėję? Pradinis
ženklys jau yra būvis is tuo metu. Bet
tai grynai speliuojimai. Tačiau aną
didiu, tona pastudijuoti verta.

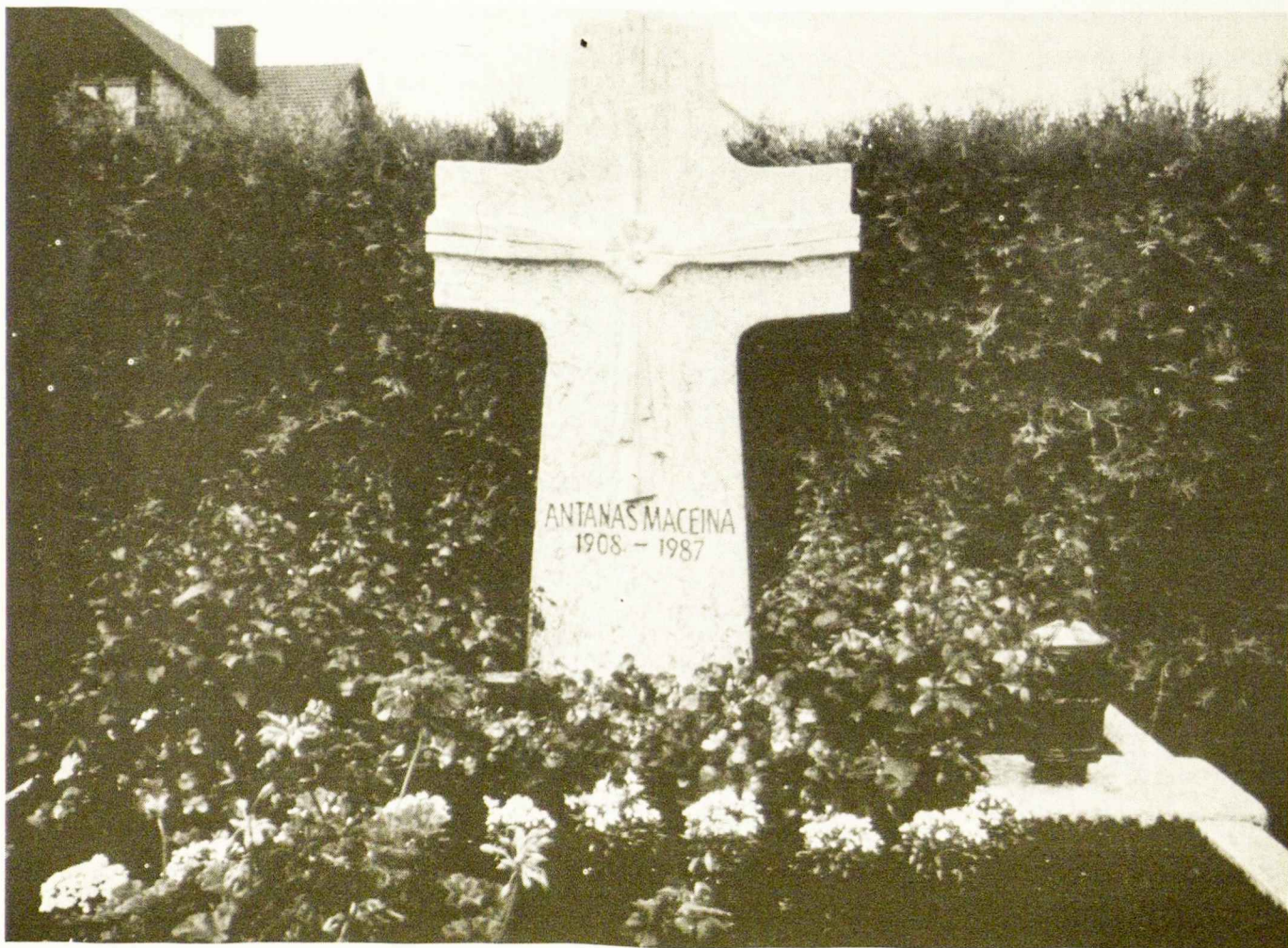
Andreas.

rudenį aplankiau atostogaujantį Bad Emso kurorte (netoli Wiesbadeno), kur jis kiekvienais metais (bene nuo 1970) rudeniop atvykdavo ir prabūdavo ištisą mėnesį. Tai būdavo jo vienintelė išvyka iš namų, iš Miunsterio, kur jis nuo 1959 gyveno. Susirgęs širdies negalavimais, save griežtai prižiūrėjo ir nuo 1970, kai liga sustiprėjo, liovėsi universitete skaityti paskaitas, nors buvo profesorium išrinktas iki gyvos galvos. Taigi pasidarė emeritu gana anksti, su 62 metais. Betgi jo, kaip filosofo ir teologo, kūrybinis priduktingumas dėl ligos anaip tol nesumenko. Priešingai, jis gal net padidėjo: tai liudija didelė gausa šiuo metu parašytų straipsnių ir išleistų knygų. Mat kietai save kontroliuodamas, galėjo kūrybiniam darbui skirti daugiau laiko negu anksčiau. Toji kontrolė išėjo aikštėn ir tuo, kad įkyrių, plepėti mėgstančių lankytojų, net iš toli atvykusių, kartais bandydavo neįsileisti į savo butą („cerberio“ pareigas paprastai eidavo žmona). Nuo 1965 liovėsi skaityti viešas paskaitas lietuviams jų suvažiavimuose ir Studijų savaitėse. Paskutinė paskaita įvyko 1965-ųjų savaitėje Hiittenfelde, Vasario 16 gimnazijoje. Tuo profesorius baigė savo viešąją veiklą ir atsidėjo vien knygų ir straipsnių rašymui.

Nėra abejonės, kad Maceina turėjo nepaprastą talentą išsireikšti lengvai ir vaizdingai, bet kartu ir didžiai logiškai, šią loginę išraišką jungiant su gilia

ižvalga (intuicija). Tai reta žmogui dovana, nes joje glūdi filosofiniai ir literatūriniai gabumai kartu. Dėl to galėjo būti ir poetas, ne vien filosofas. Tokiais gabumais apdovanotas žmogus turėtų ir kasdieniniame gyvenime būti įdomus ir patrauklus. Iš tikrųjų Maceina toks ir buvo: visada nepaprastai mielas, sąmojingas, nors, kaip suvalkietis, ir tiesmukas, mėgstas kitą „patraukti per dantį“, bet švelniai, neįžeidžiamai. Nuolat galėjai iš jo sulaukti kokio nors įdomaus kalambūro (žaidimo žodžiais, kurie panašūs savo garsais, bet skirtingi reikšmė).

Ryšius su profesorium paskutiniaisiais jo gyvenimo metais palaikiau ne tik telefonu, bet ir laiškais. Vieną ištrauką iš jų norėčiau čia pacituoti, nes ji atspindi mūsų pasauliečių santykį su kai kuriais dvasiškiais. Šiais santykiais jis visą gyvenimą sielojosi ir siekė juos pagerinti. „Mano straipsniai apie gimtąją kalbą liturgijoje, — rašė 1984 kalėdiniame sveikinime, — netikėtai randa gero atgarsio. gavau ne vieną pagyrų laiškėlį... Žinoma, visa tai nė kiek nekeičia liturginių tekstų, nes jie jau atspausdinti. O klausti mane iš *anksto* (pabraukimai Maceinos, - V.N.) neleidžia klero ‚autoritetas‘. Taip tad ir liks: liturginės komisijos *primes* mums tekstus iš *anksto*, o paskui *girs* mūsų kritiką. Tačiau *galios* ne mūsų kritika, o jų tekstai. Tuo mes, pasauliečiai, ir būsime laikomi ‚subrendusiais‘ ”.

Prof. Antano Maceinos kapas Brebersdorfo kaimely netoli Schweinfurto, Vokietijoje.

